

Кафедра педагогіки та методики початкової освіти

Наталія Калита, Микола Пантюк

**ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

Навчально-методичний посібник

Дрогобич, 2025

УДК 001.891:373.3(072)

К17

*Рекомендовано вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка
(протокол № 4 від 30 квітня 2025 року)*

Рецензенти:

Світлана ГІРНЯК – доктор філологічних наук, професор кафедри фундаментальних дисциплін початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Тетяна НАДІМ'ЯНОВА – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Відповідальна за випуск:

Ірина Садова – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та методики початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Калита Н., Пантюк М.

Організація наукових досліджень у галузі початкової освіти: навчально-методичний посібник. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2025. 90 с.

У навчально-методичному посібнику подано плани семінарських занять з навчальної дисципліни «Організація наукових досліджень у галузі початкової освіти». Посібник написаний відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Організація наукових досліджень у галузі початкової освіти» для фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 013 Початкова освіта. У ньому висвітлено мету, завдання та структуру навчального предмету, загальні засади аудиторної і самостійної роботи студентів в системі здобуття вищої освіти за відповідним напрямом та освітнім рівнем, зазначено ключові питання освоєння теорії і практики курсу, винесені на аудиторне та позааудиторне опрацювання. Подано теоретичні відомості та перелік рекомендованих джерел інформації, якими студенти можуть скористатися під час самостійного опрацювання матеріалів цього курсу.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТУ	6
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
ТЕМА 1. Історія та розвиток науки як системи знань, уявлень про світ	8
ТЕМА 2. Методи наукового дослідження	24
ТЕМА 3. Види науково-дослідницької роботи студентів	35
ТЕМА 4. Магістерська робота, курсова робота як кваліфікаційне дослідження	43
ТЕМА 5. Академічна доброчесність та її порушення. Плагіат, як спосіб порушення авторського права	55
ТЕМА 6. Науково-педагогічна діяльність вчителя початкових класів	67
ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ	74
ПЕРЕЛІК ТЕМ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ	75
СИСТЕМА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ	78
СЛОВНИК ТЕРМІНІВ ТА ПОНЯТЬ	79
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	86

ПЕРЕДМОВА

Під час навчання студенти здобувають мінімально необхідні знання та вчаться працювати самостійно. Важливо, щоб знання були саме тими, які потрібні, бо тільки тоді вони можуть бути визнані. Для того, щоб майбутні фахівці змогли максимально використовувати умови для наукової творчості, їм потрібно знайти в собі прихований потенціал і допомогти ввести його у світ науки.

Наукове знання ґрунтується на критеріях об'єктивності, відповідає істині, достовірності, підтверджується практикою, пояснює природу процесів і об'єктів та логіку їх існування, узгоджується з базовими дисциплінами та методологіями науки.

Під час навчання студенти проводять різні форми досліджень під керівництвом наукового керівника. Практика показує, що науково-дослідницька діяльність підвищує інтерес до загальних і конкретних досліджень обраної спеціалізації, розширює науковий кругозір, сприяє формуванню необхідних для фахівця теоретичних і практичних навичок, розвиває вміння критично оцінювати наукові результати. Самостійні наукові дослідження сприяють розвитку творчого мислення у майбутніх спеціалістів та магістрів, вчать студентів чітко висловлювати свої думки публічно та відстоювати свою позицію у публічних дебатах.

Наукові дослідження є потужним джерелом нових знань, які втілюються у новітні технології та продукти наукомісткого виробництва, прискорюючи темпи зростання продуктивності праці та нагромадження суспільних благ, сприяючи підвищенню конкурентоспроможності виробництва.

Навчально-методичний посібник розрахований на магістрів спеціальності Початкова освіта та має на меті ознайомити їх із сучасними науково-методичними підходами до проведення досліджень у сфері початкової освіти та сприяти формуванню навичок дослідницької діяльності.

Під час вивчення цього курсу студенти знайомляться з основними елементами наукового дослідження, організацією та

методами наукового пошуку. Ці знання необхідні для написання магістерської роботи, а також для проведення самостійних досліджень у професійній діяльності. При цьому у посібнику розглядаються не лише методи дослідження, що застосовуються під час збору й аналізу емпіричних даних, але і вся послідовність процесів наукового дослідження від початкового до завершального етапу. Наукова методологія є лише одним із елементів дослідницького процесу, який також досить структурований і простий для розуміння. Цей посібник зосереджується на більш складних, менш структурованих, але дуже важливих аспектах дослідження, таких як побудова теорії та наукове мислення.

Матеріал навчально-методичного посібника згруповано за шістьма темами, які враховують закони наукового пізнання та побудови теорій, парадигму суспільної науки, сутність емпіричних методів дослідження, акцентують увагу на сутності, принципах організації, практичному інструментарії та проблемах, що виникають у процесі проведення наукового дослідження.

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТУ

Мета дисципліни передбачає надання студентам не лише основних знань щодо філософських, організаційних та методологічних проблем науки, але й формування в них умінь і навичок, які закладають підвалини для подальшої самостійної дослідницької роботи, допомагають студентам поєднати загальне світоглядне та філософське знання зі знанням фахової дисципліни.

Результати навчання

Згідно з вимогами освітньої програми здобувачі вищої освіти повинні **знати**:

- ✓ основні поняття, засади та принципи наукового дослідження;
- ✓ види наукових досліджень та особливості їх проведення;
- ✓ методологію, методи, логіку та прийоми організації наукових досліджень;
- ✓ сутність теоретичних та емпіричних методів наукових досліджень;
- ✓ організацію науково-дослідної роботи студентів;
- ✓ стандарти щодо оформлення результатів наукових досліджень;
- ✓ форми апробації та відображення результатів наукових досліджень;
- ✓ сучасні наукові підходи до відбору учасників наукових дослідження;
- ✓ положення про запобігання плагіату;
- ✓ роль академічної доброчесності в системі університетської освіти.

Вміти:

- ✓ формулювати й актуалізувати проблеми, обґрунтовувати шляхи та способи їх розв'язання;
- ✓ ставити завдання, обґрунтовувати методи їх розв'язання;
- ✓ формулювати робочі гіпотези та визначати методи їх перевірки;
- ✓ організовувати збір необхідної для дослідження інформації;
- ✓ самостійно проводити аналіз науково-методичної літератури та узагальнювати результати;

- ✓ використовувати новітні наукові результати у своїх дослідженнях;
- ✓ самостійно проводити дослідження;
- ✓ обґрунтовувати результати своїх досліджень та визначати області їх впровадження;
- ✓ оцінювати ефективність впровадження результатів наукових досліджень;
- ✓ відображати наукові результати у формах звітів, рефератів, статей, тез доповідей.

Компетентності

загальні компетентності:

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Здатність працювати автономно.

Фахові компетентності:

Здатність усвідомлювати концептуальні засади, цілі, завдання, принципи функціонування системи освіти, поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі.

Здатність використовувати різні стратегії комунікації державною та іноземною мовами в професійній та науковій діяльності у сфері початкової освіти.

Здатність застосовувати інформаційно-комунікаційні технології та цифрові сервіси в організації освітнього та наукового процесів у сфері початкової освіти.

Здатність до педагогічного партнерства в професійній та науковій діяльності, саморозвитку та навчання впродовж життя

Здатність інтегрувати знання й розв'язувати складні задачі, провадити дослідження та/або інноваційну діяльність з метою розвитку нових знань та процедур у сфері початкової освіти.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Історія та розвиток науки як системи знань, уявлень про світ

1. Обговорення теоретичних питань

1. Виникнення та розвиток науки.
2. Поняття, завдання та функції науки.
3. Структура науки та пріоритетні напрями її розвитку в Україні.
4. Класифікація наук.

2. Практична частина

1. Чим відрізняється наука від інших способів пізнання світу?
2. Як відбувається процес створення нових наукових дисциплін?
3. Яку роль відіграє наука в суспільстві?
4. Як дослідницькі ідеали та норми співвідносяться з науковою картиною світу?
5. Як змінилися уявлення про методи дослідження в період некласичної науки?
6. Який зв'язок між суб'єктом і об'єктом наукового дослідження?
7. Як змінилися уявлення про роль філософії в наукових дослідженнях?
8. Які причини і підстави бурхливого розвитку науки в ХХ ст.?
9. Складіть рейтинг функцій наук, починаючи від найважливішої, на вашу думку.
10. Оберіть п'ять функцій, які плануєте використовувати у власному науковому дослідженні та зобразіть їх схематично.
11. Зробіть науковий пошук, проаналізуйте літературу і заповніть таблицю:

Найбільші наукові досягнення

Античність	Середньовіччя	Ранній новий час	Новий час

Рекомендована література: [5], [11], [12], [13].

ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Чотири століття тому почалася, мабуть, найбільша пригода людства на сьогоднішній день: виник і розвинувся науковий спосіб мислення про природу та її вивчення. З самого початку він супроводжувався революційними змінами в техніці. Все це невідомо змінило наше життя, досить сказати, що сьогодні ми живемо в середньому втричі довше, а Землю населяє майже в двадцять разів більше людей, ніж коли Галілей у 1609 році почав спостерігати за небом у телескоп. Досі немає загальноприйнятої відповіді на питання, що зумовило появу наук.

Питання періодизації в історії науки в історіографічній літературі є дискусійним і досі неможливо визначити абсолютний початок у розвитку науки. Дослідники історії науки виділяють такі етапи в хронологічному поділі створення науки: переднаука (зародження елементів науки), класична наука, некласична наука та постнекласична наука.

Уперше науку описав Аристотель (384 р. до н.е. – 322 р. до н.е.), визначаючи її як особливу форму знання – знання заради знання – і вважав її досягнення найвищою метою людської діяльності. Порівнюючи математику і фізику, Аристотель віддає пріоритет фізиці, стверджуючи, що тільки фізика є фундаментальною і базовою наукою. Пізніше в рамках цієї системи почали формуватися як самостійні наукові дисципліни логіка і психологія, зоологія і ботаніка, мінералогія і географія, естетика, етика і політологія. Так, в античності були розроблені теоретичні системи знань з геометрії, механіки та астрономії (Евклід, Архімед, Птолемей), зародилася концепція натурфілософського атомізму (Демокріт, Епікур) і були зроблені спроби аналізу законів розвитку суспільства і мислення (Аристотель, Платон, Геродот) [11].

Наука служить техніці не безпосередньо, а через пошук знань про світ, набутих – у рамках суспільного поділу праці – заради знання. Коли Майкл Фарадей, англійський фізик і хімік у 1831 році відкрив явище електромагнітної індукції, йому навіть не спало на думку, що

воно матиме практичне застосування, однак саме завдяки йому виробляється електроенергія на електростанціях [12]. Коли Джеймс Клерк Максвелл у 1862 році додав до отриманих раніше рівнянь вираз для струму зміщення, він і не міг підозрювати, що на цій основі через чверть століття Генріх Герц створить радіохвилі, а в 1896 році Гульєльмо Марконі, італійський науковець і винахідник – радіо, і його будуть називати «батьком радіо» [13].

Найдавніші тексти, які ми знаємо, і які називали б «науковими» з професійного судження, є результатами медичних досліджень, записаних приблизно п'ять століть до нашої ери в Корпусі Гіппократа. Фундаментальний прорив стався приблизно в 300 р. до н. е., коли Евклід представив аксіоматичну систему геометрії в Елементах, Герофіл Халкедонський і Еразістрат Кеосський почали дослідження будови та функціонування людського тіла, а Аристарх Самоський побудував геліоцентричну модель руху планет [10].

Математики та природознавці ісламського світу з X–XII століття зберегли значну частину грецької спадщини, але суттєво не збагатили її. Коли близько 1200 року в Болоньї, Парижі та Оксфорді, а незабаром і в інших містах, були засновані університети, їхнім завданням визначалося передавати догмати християнства згідно зі стародавніми отцями Церкви, викладати право за зразком римського права та медицину Галена, збагачену досягненнями Авіценни та інших ісламських вчених, і, нарешті, філософією Аристотеля, як правило, інтерпретовану Аверроесом і пізніше Фомою Аквінським. Проте в університетах середньовіччя та епохи Відродження не проводилися дослідження природи. Це супроводжувалося застоєм у технічному плані виробництва – прогрес у сільському господарстві, медицині та ремеслах йшов дуже повільно, а протягом століть його не було взагалі [28].

Наприкінці XV століття, в епоху Відродження, розпочався період значного розвитку природничих наук, який характеризувався накопиченням важливих фактів про природу, отриманих шляхом експериментальних досліджень. У цей період відбулася подальша диференціація науки, а в університетах почали викладати основи

фундаментальних наукових дисциплін, таких як математика, хімія і фізика. Серед тих, хто безпосередньо готував народження науки, був Микола Кузанський, ідеї якого вплинули на Джордано Бруно, Леонардо да Вінчі, Миколу Коперника, Галілео Галілея та Йоганна Кеплера. На зміну геоцентричної теорії, створеної Птолемеєм у II столітті, винайденої Миколою Коперником та Галілео Галілеєм, прийшла небесна теорія [29].

Другий період у розвитку природничих наук тривав із середини XVI до кінця XIX століття і став часом важливих відкриттів у фізиці, хімії, механіці, математиці, біології, астрономії та геології. Цей період породив низку видатних вчених, які вплинули на подальший розвиток науки. До нього належать аналітична геометрія Р. Декарта, логарифми Дж. Напера, диференціальне та інтегральне числення І. Ньютона та Г. Лейбніца, а також зародження хімії, ботаніки, фізіології та геології як самостійних наук.

У Новий час виникло механічне бачення світу, воно стало доктриною того, що весь Всесвіт є сукупністю багатьох незмінних і неподільних частинок, які рухаються в абсолютному просторі і часі, пов'язані гравітацією і підпорядковуються законам класичної механіки, де природа функціонує як проста машина, її частини детерміновані, а всі процеси в ній зводяться до механічних. Такого погляду дотримувалися більшість видатних мислителів XVII століття, зокрема Г. Галілео Галілей, І. Ньютон, Г. Лейбніц і Р. Декарт. Характерною рисою їхніх праць є побудова цілісної картини Всесвіту. Приблизно в цей час починає формуватися теоретичне природознавство, зокрема фізика: в середині XVIII століття вчені висловлюють ідею, що явища і процеси в реальному світі універсально взаємопов'язані. Вперше її висловив Р. Декарт, а потім розвинув М. Ломоносов.

Процес розвитку науки, в якому старі наукові ідеї частково або повністю замінюються новими, а також з'являються нові теоретичні припущення, методи, матеріальні засоби, оцінки та інтерпретації, які повністю несумісні зі старими ідеями, називається революцією в науці, і відбулася вона у період між XVI і XIX століттям.

Основними характеристиками наукової революції були:

- ✓ творчість: раніше набуті знання не знищувалися, а інтерпретувалися в контексті нового їх розуміння;
- ✓ нові інтерпретації раніше набутих знань: під час наукової революції нове створювалося на основі вже наявного;
- ✓ багато систем знань виводилися на небачені раніше висоти;
- ✓ поява численних талановитих особистостей, які підняли багато систем знань на небувалу висоту і тривалий час залишалися неперевершеними;
- ✓ стрімкий розвиток фізики та математики [27].

Наука у XX та на початку XXI століть характеризується: *науковою диференціацією та інтеграцією*, це складний діалектичний процес, характерний для всього процесу розвитку науки. Диференціація знань зумовлена невичерпністю об'єктів пізнання, потребами практики та розвитком самої науки.

Прискореним розвитком природничих наук. Природничі науки, які вивчають базову структуру, закони взаємодії та управління природою, є основою всієї науки і повинні розвиватися випереджальними темпами. Тільки на основі передових фундаментальних досліджень і винаходів у природничих науках, прикладна наука і техніка зможуть успішно розв'язувати проблеми, що виникають у зв'язку із розвитком виробничого прогресу.

Математизація науки. Математика – це мозок науки і душа техніки. Математика підвищує вимоги до корисності питань, підвищує рівень узагальнення та ефективність пояснювальної і прогностичної функцій науки.

Зміцнення зв'язків між наукою, технологіями та виробництвом. На сучасному етапі наука є продуктивною силою суспільства, що знаходить відображення у серйозних змінах у відносинах між наукою та виробництвом. З'являються нові види виробництва, скорочується час між науковим відкриттям та його впровадженням у виробництво. Раніше на відкриття чи винахід йшли сотні років, а у кращому випадку – десятиліття. Наприклад, для відкриття фотографії знадобилося понад 100 років, для телефонів та електродвигунів – близько 60 років, для

радарів – 15 років, для ядерних реакторів – 10 років, а для транзисторів – п'ять. Доцільно зазначити, що це не тільки прискорює реалізацію отриманих результатів, але й те, що прискорення, зі свого боку, щоразу приводить до оновлення нових якісних характеристик, параметрів технічних засобів, їх зовнішнього вигляду та можливостей.

Сучасний науковий розвиток характеризується колективним лідерством, складністю наукових досліджень і розв'язанням глобальних проблем. До них, зокрема, належать освоєння космосу, економічні проблеми, проблеми здоров'я людини, тривалості життя тощо, у вирішенні яких мають брати участь усі без винятку науки – природничі, математичні, гуманітарні та технологічні.

Поняття, завдання та функції науки

Сучасне культурно-цивілізаційне життя, як правило, позначається науково-технічним прогресом, який заснований насамперед на наукових дослідженнях. Зазвичай його визначають діяльністю людини, спрямовану на об'єктивне розпізнавання реальності та структуровані знання про світ, людину і суспільство, а також сприймається рефлексивно як детермінація конкретних закономірностей і явищ у пізнаваній дійсності. У більш вузькому розумінні наука – це система тверджень і гіпотез щодо конкретного простору (проблеми, дослідження) світу природи і культури [26]. Це також форма суспільної свідомості, яка спрямована на виявлення об'єктивних особливостей дійсності природи і культури.

У культурному розумінні наука – це організоване знання про людину, суспільство, всесвіт, включаючи закони та методи, які ними керують [24]. Це система знань, інструменти, засоби та установи, створені для проведення наукових досліджень. У функціональному розумінні наука – це професійне покликання вчених, що виражається в поставленні гіпотези, що пояснюють залежності, впливи та зв'язки між простором розпізнавання. Це також пояснення світу, формулювання понять і відкриттів. Ця діяльність здійснюється за допомогою чітко визначеного інструментарію – методів та прийомів дослідження.

Наука сьогодні – це достатньо широке поняття, проте значення слова “наука” як системи знань відмічається ще у XVIII столітті. Загалом, існує декілька пояснень походження цього терміна. Згідно з одним із них, термін “наука” виник внаслідок перетворення давньоруського іменника “наукъ” (в розумінні вміння, вчення, настанови). Іменник “наукъ” утворено від “укъ” в тлумаченні його як вчення та настанова. Похідним від “укъ” є слово “неук” або “неуч”, тобто як неосвідчений, малограмотний чоловік. Згідно з другим підходом, відомий також інший корінь “оук” (наука, звичка, досвід), від якого і походить дієслово “наути” (навчати в примусовому значенні). Сам корінь “уч-” виник від “ук-”, і його містять слова “вчитель”, “учитель”, “науковий”, проте сам прикметник “науковий” виник у першій половині XIX ст. [24].

Нау́ка – сфера діяльності людини, спрямована на отримання (вироблення і систематизацію у вигляді теорій, гіпотез, законів природи або суспільства тощо) нових знань про навколишній світ [26]. Основою науки є збирання, оновлення, систематизація, критичний аналіз фактів, синтез нових знань або узагальнень, що описують досліджувані природні або суспільні явища та (або) дозволяють будувати причиново-наслідкові зв'язки між явищами і прогнозувати їхній перебіг.

У літературі є низка тлумачень поняття “наука”, зокрема, як: системи знань, досягнутих людством; виду людської діяльності, спрямованої на розширення пізнання людиною законів природи і розвитку суспільства; сфери людської діяльності, функція якої – розробка і теоретична систематизація об'єктивних знань про дійсність. Загалом, науку можна розглядати у різних вимірах, як: специфічну форму суспільної свідомості, основу якої складає система знань; форму позначення окремих галузей наукового знання; процес пізнання закономірностей об'єктивного світу; певний вид суспільного поділу праці; важливий чинник суспільного розвитку і як процес виробництва нових знань і їх використання.

Однозначно відповісти на це питання дуже складно, звідси і багато різних визначень цього терміна. Вперше поняття науки визначив

Аристотель, він вважав, що наука – це особлива форма знання заради самого знання, а його набуття є найвищою метою людської діяльності [22]. Ф. Бекон, видатний вчений Нового часу, стверджував, що наука є історичним продуктом людської діяльності [21]. Сучасне розуміння цього поняття полягає у тому, що наука – це особлива сфера людської діяльності, спрямована на отримання нових знань (нової інформації) про природу, суспільство, мислення і закони їх розвитку [20].

Безпосередньою метою науки є опис, пояснення і передбачення процесів та явищ дійсності, що складають предмет її вивчення на основі досягнутих наукових законів, тобто теоретичного відображення дійсності. Загалом, наука – це форма духовної діяльності людей, яка скерована на отримання істинних знань про світ (природу, суспільство, мислення), на відкриття об'єктивних законів світу і передбачення тенденцій його розвитку, а також це процес творчої діяльності щодо отримання нового знання, і результат цієї діяльності у вигляді цілісної системи знань, сформульованих на основі певних принципів [11]. Безумовно, наука є соціокультурною діяльністю, своєрідним суспільним явищем. Її основне завдання – виявлення об'єктивних законів дійсності, а її призначення – пошук істинного знання. Критеріями науки, які відрізняють її від інших форм пізнання, є: об'єктивність, системність, практична спрямованість, орієнтація на передбачення, суворота доказовість, обґрунтованість і достовірність результатів [12].

Основним змістом науки є:

- теорія як система знань, яка виступає у формі суспільної свідомості і досягнень інтелекту людини;
- суспільна роль у практичному використанні рекомендацій у виробництві як основи розвитку суспільства [27].

Наука виконує низку функцій:

- пізнавальну – задоволення потреб людей у пізнанні законів природи, суспільства і мислення;
- культурно-виховну – розвиток культури, гуманізація виховання і формування інтелекту людини;
- практичну – удосконалення виробництва і системи суспільних відносин [21].

Об'єктами науки виступають властивості матерії та форми руху, людське суспільство, що розвивається, людина та її діяльність. Суб'єкти науки – люди, які володіють певними знаннями і здатні до наукової діяльності, а предмет – форми розвитку взаємопов'язаних речовин або особливості їх відображення в людській свідомості.

Предмет науки включає об'єкт наукового пізнання (предмет науки); предмет наукового дослідження; сукупність проблем і завдань, які розв'язує наука; мову науки, що включає систему термінів, понять, категорій і специфічних мовних комплексів; методи і засоби: емпіричні і теоретичні, якісні і кількісні, інструментальні та прикладні; наукові факти, закони і теорії загалом.

Наука – це створення єдиної і логічно визначеної сукупності знань про певний аспект світу та їх інтеграція в єдину систему [16]. Проте основна функція науки – розвиток системи знань, які сприяють створенню раціональних суспільних відносин і використання продуктивних сил в інтересах усіх членів суспільства.

Метою наукової діяльності є отримання нових наукових знань про об'єкт дослідження та відкриття законів, за якими він перетворюється у процесі людської діяльності на необхідний суспільству продукт. Доки відповідні закони не відкриті, можна описувати явища, збирати і систематизувати факти, але не можна нічого пояснити або передбачити.

Перед наукою ставляться такі завдання:

- констатація – збір і узагальнення фактів;
- пояснення зовнішніх зв'язків явищ (інтерпретація);
- пояснення сутності фізичних явищ, внутрішніх зв'язків і суперечностей (побудова моделей);
- прогнозування процесів і явищ;
- встановлення можливих форм і напрямів практичного використання набутих знань [12].

Наука як специфічна діяльність характеризується низкою ознак:

- наявністю систематизованих знань (наукових ідей, теорій, концепцій, законів, закономірностей, принципів, гіпотез, понять та фактів);

- наявністю наукової проблеми, об'єкта і предмета дослідження;
- практичною значущістю як явища (процесу), що визначається, так і знань про нього [12].

Наука становить сутність людських знань, які бувають абсолютними і відносними. Абсолютне знання – це повне відтворення узагальнених уявлень про об'єкт, що забезпечує абсолютний збіг образу з об'єктом [7]. А відносне – це знання, яке в основному є правильним відображенням дійсності, але відрізняється неповним збігом образу з об'єктом [11]. На основі масиву абсолютних знань формується базове знання як сукупність структурних зв'язків та закономірностей розвитку соціальних процесів і явищ. Формою розвитку науки є наукове дослідження, тобто вивчення явищ і процесів, аналіз впливу на них різних чинників а також вивчення взаємодії між явищами за допомогою наукових методів з метою отримання доведених і корисних для науки і практики рішень з максимальним ефектом. Загалом, наукове дослідження – це цілеспрямоване пізнання, результатом якого виступають система понять, законів і теорій [24].

Наука виконує низку функцій: пізнавальну – задоволення потреб людей у пізнанні законів природи, суспільства і мислення; культурно-виховну – розвиток культури, гуманізація виховання і формування інтелекту людини; практично-дієву – удосконалення виробництва і системи суспільних відносин [25].

Наукове знання цікаве теоретично, оскільки воно служить науці для виконання її **теоретичної функції** – пояснення та розуміння явищ і процесів, що відбуваються у світі.

Наукове знання є практично корисним, оскільки служить науці для виконання її другої важливої суспільної функції – **практичної**. Це – передбачення виникнення та перебігу явищ.

Прогнозуванням називають функцією практичної науки через те, що без передбачення того, що має статися, немає ефективної дії, тобто перетворення дійсності відповідно до потреб людини. Специфічна практична функція науки полягає у забезпеченні інших

соціальних систем, особливо економічної (тобто виробничої), знань і навичок, які забезпечують їх ефективне функціонування. Це – насамперед техніко-функціональні знання прогностичного характеру, оскільки без передбачення немає ефективної дії.

3. Структура науки та пріоритетні напрями її розвитку в Україні

Наукова діяльність – це творча інтелектуальна діяльність, спрямована на використання знань та отримання нових результатів. Наукова діяльність здійснюється в усіх галузях науки і техніки. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» відносить до суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності вчених, наукових, науково-педагогічних працівників, наукові установи, наукові організації, вищі навчальні заклади III–IV рівня та органи державної влади, які здійснюють наукову і науково-технічну діяльність. Наукова і науково-технічна діяльність є невід'ємною складовою освітнього процесу у вищих навчальних закладах III–IV рівня.

В Україні діє національна система організації та управління науковими дослідженнями. Ця система дає змогу концентрувати та орієнтувати науку на виконання найважливіших завдань, що визначаються потребами соціально-економічного розвитку країни.

Правову основу діяльності наукових організацій закладає Верховна Рада України. Кабінет Міністрів України є органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує єдину державну політику у сфері науки. Кабінету Міністрів підпорядковані органи та організації, які опосередковано здійснюють управління науковою діяльністю держави: Міністерство освіти і науки України, Національна академія наук, галузеві та міжгалузеві міністерства, комітети і відомства.

Наукова організація України має чотири основні підрозділи. Академічний сектор, метою якого є забезпечення фундаментальних досліджень, що ведуть до нових знань, ідей і теорій; сектор вищої освіти, мета якого – забезпечення фундаментальних і прикладних

досліджень, що забезпечують нові знання і розробки, придатні для практичного застосування; промисловий сектор, який відповідає за проведення прикладних досліджень і впровадження розробок та інновацій; і виробничий сектор. Сукупність наукових установ та організацій утворює наукову організаційну систему України. На вершині ієрархічної структури розміщується Міністерство освіти і науки України. Воно є вищим державним органом, відповідальним за комплексне використання результатів науки і техніки в усіх сферах суспільного виробництва. У державній системі організації науки важливу роль відіграє підпорядкованість. Вища акредитаційна комісія України (ВАК України) є державним органом, який здійснює контроль за акредитацією наукових кадрів відповідної кваліфікації, забезпечує дотримання вимог до здобувачів наукових ступенів кандидата і доктора наук, контролює якість дисертаційних робіт, їх наукову і практичну цінність та бере участь у формуванні наукового потенціалу держави.

Верховна Рада України: визначає основні засади і напрями державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності;

затверджує пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та загальнодержавні (національні) програми науково-технічного розвитку України; здійснює інші повноваження, які відповідно до Конституції України віднесені до її відання. Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади: здійснює науково-технічну політику держави; подає Верховній Раді України пропозиції щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та її матеріально-технічної бази; забезпечує реалізацію загальнодержавних науково-технічних програм; затверджує державні (міжвідомчі) науково-технічні програми відповідно до визначених Верховною Радою України пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки.

3. Класифікація наук

Наука, або наукознавство, охоплює всі наявні науки у їхніх взаємозв'язках і відношенні до практики з урахуванням економічних, соціальних, політичних і культурних умов функціонування і розвитку. Наукознавство вивчає закономірності розвитку науки, структуру і динаміку наукового знання і наукової діяльності, взаємодію науки з іншими соціальними інститутами, з матеріальною і духовною сферами життя суспільства.

Систематичний поділ каталога наук, адаптований до конкретної мети, якій вона має служити (наприклад, дослідження, навчання, інституційна, організаційна, науково-технічна та бібліотечна інформація), що має конвенційний характер. Таким чином, у широкому розумінні – це, як правило, системи класифікації кількох чи десятків груп наук, упорядкованих чисельно, в яких гносеологічною основою поділу є область дослідження.

В історії розвитку людства наука як спеціалізована форма пізнавальної діяльності виділилася із загальносвітової системи знань і всієї практичної діяльності людини відносно пізно. У перший період вона називалася філософією як «універсальною наукою» і створювала досить єдину систему, хоча з часів Аристотеля (4 ст. до н. е.), особливо в елліністичній культурі, починають виникати перші

специфічні науки. Однак фактичне розкріпачення цих наук відбулося з XVIII ст., разом із фундаментальним поворотом у їх розвитку (науково-технічна революція). Процес спеціалізації і диференціації наук почався в XVIII столітті і триває досі [26].

Ці процеси значно посилюються з кінця XIX століття і сьогодні маємо величезну кількість дисциплін і спеціальностей, що постійно зростає. Поглиблення та розширення поділу праці в науковому співтоваристві створює нові галузі наукових досліджень та нові спеціальності.

У зв'язку з процесами диференціації та інтеграції, в науці передбачається, що сукупність наук підпорядковується історії, еволюції. Включення окремих елементів на окремих етапах історії є складним, оскільки саме поняття «наука» на них не визначено чітко й однозначно; оцінка кожної наукової спроби має бути співвіднесена з метою, якій вона має служити, і станом науки, наприклад, поділ наук, адекватний стану науки у XVIII чи XIX столітті, не відповідає сучасному. Сьогодні для конкретних теорій будуються спрощені і практичні цілі, наприклад: для бібліотеки, наукової інформації, організаційних потреб та виділення коштів на науково-дослідницьку діяльність, навчання (факультети, галузі, дисципліни, спеціальності в університетах); для інституційних потреб.

У науці існує розбіжність поглядів як на прийняті принципи поділу наук, так і на місце окремих дисциплін у різних проєктах систем класифікації. Винятком є класифікація теоретичних наук (її можна вважати природною) за трьома критеріями: предметом дослідження, способом обґрунтування первинних тверджень та способом обґрунтування похідних тверджень [27].

Відповідно до цього поділу всі теоретичні науки спочатку поділяється на дві групи: математичні науки і формальна логіка, і всі інші. Цей поділ базується на трьох критеріях (*principia divisions*), які перегукуються за обсягом: з погляду предмет – теоретичні науки поділяються на офіційні та реальні; за способом обґрунтування первинних теорем – на емпіричні науки; за способом обґрунтування похідних теорем – на дедуктивні та індуктивні. Науки цієї групи підлягають двом самотійним поділам: за

предметом дослідження – на природничі та гуманітарні. З позиції цілей дослідження традиційно розрізняють: технічні науки (їх ще називають чистими), завданням яких є об'єктивне розуміння явищ і процесів дійсності, пояснення і прогнозування змін, що в ній відбуваються, і практичні (їх ще називають прикладними), головне завдання полягає у тому, щоб виявити шляхи практичного застосування (*ноу-хау*) законів науки і на основі цих знань представити проєкти та методи планомірної та раціональної дії, спрямованої на перетворення реальності та виробництво «артефактів» (технічні науки). Технічні науки спрямовані на формулювання законів науки і практичні науки, які прийнято поділяти на суспільні, прикладні, медичні та технічні науки. Традиційно прийняті системи класифікації нині викликають багато заперечень як такі, що не відповідають сучасному стану науки.

Міністерство освіти і науки України визначає такі наукові галузі як основу сучасної наукової класифікації. Саме за ними в Україні проводяться наукові дослідження, а науковці захищають кандидатські або докторські дисертації, після захисту яких їм присуджується науковий ступінь доктора філософії, кандидата наук або доктора наук в одній з наукових галузей. Кожна наука передбачає створення єдиної, логічно послідовної сукупності знань, або систематизованих знань, про певний аспект навколишнього світу. Жодна наука не може бути представлена як готовий висновок або сукупність істин. Існує багато взаємодій: між новими історичними джерелами та старими теоріями, між різними концепціями та перспективами, між методами дослідження та проблемами тощо. Наука взаємодіє через обмін інформацією, інтеграцію методів дослідження та використання результатів досліджень.

Загалом, розвиток науки привів від першопочаткової єдиної сфери знань до розподілу на спеціалізовані розділи знань. Вищою атестаційною комісією України, Міністерством освіти і науки розроблена і затверджена класифікація наук. Це –

1. Фізико-математичні науки;
2. Хімічні науки;

3. Біологічні науки;
4. Геологічні науки;
5. Технічні науки;
6. Сільськогосподарські науки;
7. Історичні науки;
8. Економічні науки;
9. Філософські науки;
10. Філологічні науки;
11. Географічні науки;
12. Юридичні науки;
13. Педагогічні науки;
14. Медичні науки;
15. Фармацевтичні науки;
16. Ветеринарні науки;
17. Мистецтвознавство;
18. Архітектура;
19. Психологічні науки;
20. Військові науки;
21. Національна безпека;
22. Соціологічні науки;
23. Політичні науки;
24. Фізичне виховання і спорт;
25. Державне управління.

У зв'язку з розвитком науки відбувається зміна її структури, що, зі свого боку, слугує подальшому інтегруванню та диференціюванню нових наукових дисциплін.

Тема 2. Методи наукового дослідження

1. Обговорення теоретичних питань

1. Метод, методика, методологія: співвіднесення понять.
2. Класифікація методів наукового дослідження: емпіричні та теоретичні методи наукового дослідження.
3. Філософські та загальнологічні методи наукового дослідження.

2. Практична частина

1. Проаналізуйте методи наукового пізнання, які використовують у дослідницькому пошуку. Подумайте, чим вони вирізняються і чому саме таким чином їх поділяють на теоретичні та практичні? Свою відповідь занотуйте.

2. Подумайте і запропонуйте, що треба робити досліднику, якщо експеримент не підтвердив висунуте припущення? Занотуйте свої пропозиції.

3. Яких, на вашу думку, принципів має дотримуватися дослідник у своєму пошуку?

4. Порівняйте пізнавальні переваги і недоліки спостереження та експерименту як емпіричних методів.

5. Назвіть у чому полягає сутність абстрактного мислення та його потреба в науковому мовленні?

6. Розкрийте потребу евристичного методу у дослідженні педагогічних процесів.

Рекомендована література: [9], [12], [16], [19], [21], [22], [27].

ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

1. Метод, методика, методологія: співвіднесення понять.

У VIII столітті до нашої ери давньогрецький філософ Геракліт Ефеський дійшов висновку, що результат пізнання залежить не тільки від того, що ми знаємо, але ще більше від того, як ми мислимо. Йдеться про методи дослідження та їхнє теоретичне обґрунтування,

тобто методологію. Важливо зазначити, що поняття методу та методології застосовуються не лише до філософії та науки, але й до інших сфер людської діяльності.

Методи наукових досліджень є ключовим елементом у процесі наукової діяльності. Вони визначають, як збирають, аналізують і інтерпретують дані, що є основою наукових відкриттів та обґрунтування. Без чіткої методологічної основи наукові дослідження можуть стати неструктурованими та непослідовними, що призведе до невизначеності результатів і висновків. Тому розуміння ролі методів у дослідженні є важливим для успішного проведення наукової роботи.

Наукові методи дослідження – це система методів, які використовуються вченими для отримання нових знань, тестування гіпотез та розв’язання дослідницьких проблем [9]. Вони становлять основу для побудови наукових теорій та практичних рекомендацій. Основна мета методів – забезпечити об’єктивність та надійність результатів, що досягається через систематичний підхід до збору й аналізу даних.

Методи можуть змінюватися залежно від специфіки досліджуваної проблеми та використаних інструментів, але всі вони спрямовані на отримання надійних і відтворюваних результатів. Завдяки цьому наукове дослідження стає структурованим, а його висновки – розумними й об’єктивними.

Серед таких понять, які варто обговорити, є «методологія» наука і «методологія» і «метод». Ці слова схожі, що викликає багато проблем у авторів наукових праць. Зокрема, термін «методологія» (грец. *methodos* – дослідження + *logos* – слово, науки), що означає вивчення методів наукового дослідження та ефективні способи дослідження їх пізнавальної цінності [12].

Кожен метод включає такі компоненти: 1) описовий: окреслює коло інструментів, засобів та умов, які забезпечує той чи інший метод (відповідає на питання: що входить до структури методу); 2) операційний або процедурний: розкриває послідовність дій (пізнавальний крок у науці): відповідає на питання: як виконується

метод; 3) концептуальний: інтелектуальне ядро методу, що забезпечує його обґрунтування, формування та можливості використання (відповідає на питання: чому саме цей метод є частиною пізнавального процесу).

Правильне використання термінів «методологія» та «метод» визначає ефективність дослідження. Основним поняттям є, звичайно, методологія – галузь науки, що займається методами наукового дослідження та наукового навчання.

Мабуть, найпростіше пояснити вживання слова методологія. Це – 1. «сукупність правил щодо способів виконання певної роботи або порядку дій, які ведуть до певної мети» [...]; 2. «свідомо застосований курс дій, спрямований на досягнення наміченої мети» (значення, подібне до першого значення методології), а методологію як «науку про методи наукового дослідження та способи проведення аналізу та оцінка пізнавальної цінності окремих наукових дисциплін» [...]. Як бачимо, трактування термінів методологія та метод як синонімів є виправданим, особливо коли останній виступає у множині.

Зі свого боку, багато вчених застерігають від плутанини методу та методології, пояснюючи, що метод – це «спосіб робити щось», а методологія: 1. «наука про методи наукового дослідження, про ефективні способи дослідження їхньої пізнавальної цінності». 2. «спосіб виконання якоїсь розумової роботи». Однак неважко помітити, що друге значення слова методологія міститься у значенні слова метод.

Термін «методологія» зазвичай з'являється, коли йдеться про практичне застосування деяких методів, наприклад, він майже не зустрічається поза науковими текстами, і його типовим контекстом є методологія дослідження (або назва наукової дисципліни).

Це може бути метод (спосіб), методологія (набір методів) і методологія (теорія) проведення проєктів [11].

Методологія – це широко зрозуміла теорія, що стосується методів, доступних у певній галузі, та їхніх функціональних особливостей. Методологія обмежує цю теорію принципами

правильного вибору і застосування методів, а метод – це готовий алгоритм дій [9].

- Методологія – дослідження наукових досліджень, застосованих до певної галузі знань [11].

- Методологія – набір правил щодо того, як виконувати певне завдання [12].

- Метод – свідомо застосовуваний спосіб дій, спрямований на досягнення наміченої мети [19].

Методологія є найширшим поняттям із зазначених вище, це наука про методи наукового дослідження, їхню ефективність і пізнавальну цінність. Класично виділяють методології: точних наук, природничих наук, соціальних наук, гуманітарних наук. Прикладом може бути використання статистичних або математичних методів для опису явищ, які є предметом спостереження дослідника. Методології описують способи проведення досліджень і експериментів, щоб вони були повторюваними та порівнюваними з іншими експериментами.

Методи, які іноді називають техніками, є найближчими до практики, оскільки описують конкретні способи виконання завдань. В управлінні проєктами відомі і використовуються різні методи, які наближають нас до конкретної, заздалегідь визначеної мети.

Методологія – це вивчення методів наукового дослідження та їх ефективності [21].

Розуміння принципів вибору методів дослідження є базовим умінням, яке дає змогу розв'язувати дослідницькі проблеми в науках.

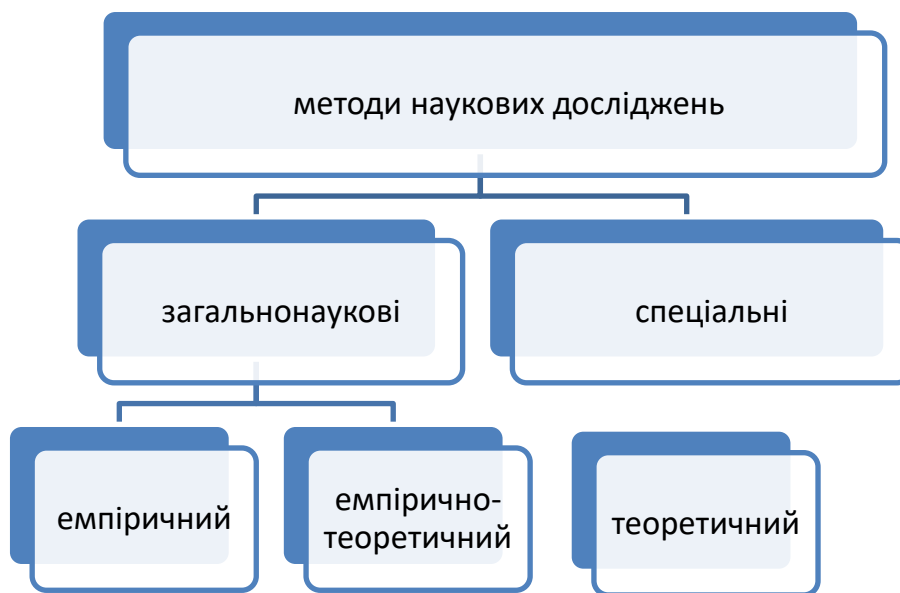
Важко чітко вказати схему вибору методу, оскільки потреби різних наукових дисциплін і теоретичні припущення необхідно сформулювати

Проблеми дослідження вимагають різноманітних наукових підходів. Проте завжди необхідно застосовувати принципи наукової об'єктивності, повторюваності та відтворюваності проведених наукових досліджень.

2. Класифікація методів наукового дослідження: емпіричні та теоретичні методи наукового дослідження

Типи та методи наукових досліджень є основною наукової діяльності, оскільки вони визначають, як дослідники отримують нові знання та перевіряють свої гіпотези.

Наукові методи є основою будь-якого дослідження, що допомагає забезпечити об'єктивність та надійність результатів. Кожен має специфіку, завдяки чому можна глибоко вивчити різні аспекти обраної теми. Зазвичай розрізняють такі типи методів дослідження:

Загальні методи наукових досліджень (загальні методи наукових досліджень) охоплюють різні підходи, які використовуються у різних наукових галузях на різних етапах досліджень. Вони поділяються на три основні категорії:

- емпіричні методи;
- емпірично-теоретичні методи (також відомі як складні, оскільки використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях);
- теоретичні методи [26].

Такий поділ загальних методів наукових досліджень пов'язаний з існуванням двох рівнів пізнання світу: емпіричного, що пов'язане з сенсорними знаннями людини (через відчуття, сприйняття,

представлення) та теоретичного, пов'язаного з науковими знаннями теорії (шляхом вивчення теоретичних досягнень у різних галузях науки). Емпіричні знання дають основу для теоретичних знань, і навпаки. Дослідник, покладаючись на відповідні дані, які є емпіричними, обробляє їх аналітично та дає систематичні результати у формі певної теорії.

Емпіричні методи включають:

- спостереження;
- порівняння;
- вимірювання;
- експеримент [24].

Спостереження – систематичне (проводиться суворо відповідно до плану, складеного на основі дослідження дослідження), спрямоване (для розв'язання певної проблеми), систематичне сприйняття об'єктів явища зовнішнього світу [27].

Особливості спостереження як методу емпіричних досліджень:

Прямий контакт – дослідник вивчає об'єкт у природному середовищі.

Пасивність – спостерігач не заважає у ході подій.

Систематичність – дослідження відбувається за чітким планом.

Фіксація даних – результати записуються для подальшого аналізу.

Об'єктивність – це нейтралітет сприйняття та інтерпретація фактів.

Природність – об'єкт знаходиться у звичайному середовищі.

Тривалість – може бути короткою або довгою залежно від завдань.

Технічні інструменти – використання аудіо, відео чи датчиків для точності.

Варіація – різні типи спостереження: відкриті, приховані, участі тощо.

Вимірювання та порівняння – це методи емпіричних досліджень, які допомагають ученому побачити об'єкт через точні числа та співвідношення [26].. Ці методи є точними інструментами для

дослідника, допомагаючи створити об'єктивну картину реальності та зробити наукові висновки.

Особливості вимірювання та порівняння як методи емпіричних досліджень:

Точність – отримання чисельних значень для об'єктивної оцінки.

Об'єктивність – це мінімізація впливу суб'єктивних факторів.

Систематичність – дотримання стандартних процедур вимірювання.

Порівняння – це здатність порівнювати дані для аналізу подібності та відмінностей.

Універсальність – застосування у різних наукових галузях.

Використання інструментів – застосування пристроїв для підвищення точності.

Перевірка – це можливість перевірки та повторення результатів.

Кількісний характер – представлення даних у числовій формі.

Стандарти та ваги – вимірювання проводиться відповідно до встановлених одиниць.

Ідентифікація моделей – дозволяє визначати тенденції та залежності.

Експеримент – це метод пізнання, в якому вивчаються явища в контрольованих та контрольованих умовах [25].

Завдяки цьому дослідник може ізолювати об'єкт від стороннього впливу та очевидної сутності явищ та вивчити явище в чистому вигляді; систематично змінювати умови процесу; реквізити перебігу процесу в строго фіксованих та підданих умовах неодноразово.

Емпіричні теоретичні (складні) методи включають:

- абстракцію;
- аналіз та синтез;
- індукцію та дедукцію;
- моделювання [29].

Одним із важливих методів, який використовується на теоретичному рівні пізнання, є гіпотетичний *дедуктивний* метод. Цей метод почав застосовуватися у XVII столітті, але об'єктом методологічного аналізу став відносно нещодавно. Найчастіше

гіпотетичний дедуктивний метод використовується в емпіричних науках.

Теоретичні методи поділяються на:

- узагальнення (сходження від абстрактного до специфічної, ідеалізації, формалізації, аксіоматичного методу);
- часткове (визначення, опис, інтерпретація) [24].

Окрім загальних наукових методів, дослідження також використовують спеціальні методи, такі як: групування; графічні.

Методи кореляції (парна та багатовимірна кореляція): метод аналізу компонентів;

Методи оцінювання та прогнозування (експертні оцінки, мережеві методи, індекс-факторний метод та інші);

Методи округлення (кластерний аналіз, метод найменших квадратів).

Важливо зазначити, що в різних галузях, таких як педагогіка та психологія, використовуються методи, які враховують унікальні характеристики досліджуваних об'єктів.

Наукові та педагогічні дослідження зосереджені на вивченні психологічних і педагогічних процесів, що сприяють формуванню особистості, встановлюють об'єктивні закони освіти та навчання. Сучасна педагогіка використовує різноманітні методи, такі як педагогічне спостереження, розмова, інтерв'ю, експеримент, а також вивчення продуктів діяльності та соціологічних і соціометричних методів. Ці методи допомагають у дослідженні та вдосконаленні освітнього процесу, що має вирішальне значення для розвитку освіти.

Методи наукових та психологічних досліджень є важливими інструментами для вивчення психічних процесів, поведінки й емоцій людини. Вони поділяються на загальні наукові та специфічні, враховуючи характеристики об'єкта досліджень.

Спостереження дає дані про поведінку людини в природних умовах, тоді як опитування та тестування дозволяють збирати інформацію про думки, почуття та стосунки людей. Експеримент – це ключовий метод, який уможливорює вивчення причиново-наслідкових зв'язків шляхом моніторингу різних змінних.

3. Філософські та загальнологічні методи наукового дослідження

До загальнологічних методів і прийомів дослідження належать аналіз і синтез, абстрагування, аналогія, моделювання, системний підхід, вірогіднісні (статистичні) методи. Аналіз і синтез – взаємопов'язані методи пізнання, що становлять єдність протилежностей.

Аналіз – це розчленування предмета на його складові частини (сторони, ознаки, властивості, відношення) з метою їхнього всебічного вивчення [20].

Синтез – це поєднання попередньо виділених частин (аспектів, характеристик, властивостей і зв'язків) предмета в єдине ціле [21]. Аналіз і синтез – діалектично суперечливі, але взаємозалежні методи наукового дослідження. Аналіз передбачає попереднє розчленування об'єкта на складові частини і розгляд кожної з них. Однак процес поділу стає засобом пізнання об'єкта лише тоді, коли є не механічною операцією, незалежно від розміщення і значення кожного елемента, що утворює об'єкт, а коли в ньому виділяється те, що є суттєвим, що становить основу зв'язків між усіма сторонами досліджуваного об'єкта. Діалектичний аналіз, таким чином, стає засобом проникнення в сутність речей. Однак, відіграючи важливу роль у пізнанні, аналіз не дає конкретного знання, знання об'єкта як єдності різноманіття, єдності багатьох визначень. Цю роботу виконує синтез. Аналіз і синтез органічно пов'язані і взаємно доповнюють один одного на кожному етапі пізнавального процесу.

Іншим важливим загальнонауковим методом пізнання є абстрагування. Абстрагування – це спосіб відволікання від деяких властивостей і відношень об'єкта і водночас зосередження на властивостях і відношеннях, які є безпосереднім об'єктом наукового дослідження [19]. Абстрагування сприяє проникненню сприйняття у сутність явищ і руху сприйняття від явищ до сутності, розчленовуючи і схематизуючи цілісну рухому реальність. Саме це гарантує глибше вивчення певних аспектів предмета «в чистому

вигляді» та наближення до їхньої суті. Однобічність абстракції знімається розвитком загальної свідомості. Так абстракція є лише миттєвою і зникає у процесі відображення дійсності в діалектичному взаємозв'язку і розвитку. Сучасна епістемологія розглядає абстракцію як органічно пов'язану з аналізом і синтезом, узагальненням та іншими методами наукового пізнання.

Узагальнення – це метод наукового пізнання, який фіксує загальні ознаки та властивості класу об'єктів і переходить від одиничного до особливого і загального, від менш загального до більш загального [20]. Когнітивні процеси часто вимагають робити висновки на основі наявних знань, які є новими знаннями про невідоме. Рухаючись від невідомого до відомого, ми відкриваємо загальні принципи або, навпаки, робимо висновки про окремі явища на основі загальних принципів. Для цього використовуються такі методи, як індукція та дедукція.

Індукція – це метод наукового пізнання, за допомогою якого робляться загальні висновки на основі конкретних знань, а також спосіб міркування, за допомогою якого встановлюється обґрунтованість припущень і гіпотез [9]. У пізнанні дійсності індукція завжди працює у комплексі з дедукцією і органічно пов'язана з нею. Дедукція – це метод пізнання, при якому нове, істинне знання про конкретне питання логічно виводиться з певних тверджень на основі загальних принципів. У цьому методі окремі факти пізнаються на основі знання загальних закономірностей. Логічною основою дедукції є аксіома: «Все, що стверджується або заперечується по відношенню до цілого класу предметів, стверджується або заперечується також по відношенню до кожного предмета цього класу» [22].

Моделювання – один з наукових методів, який використовується на всіх рівнях [9]. Моделювання – це вивчення об'єкта (оригіналу) шляхом створення його копії (моделі) для заміни оригіналу. Моделювання – це опосередкований метод наукового дослідження шляхом вивчення моделі, копії об'єкта, коли неможливо, важко або з певних причин недоцільно вивчати об'єкт безпосередньо. За

допомогою абстрагування, узагальнення та ідеалізації можна виявити, точно відтворити і вивчити ті параметри, характеристики, властивості модельованого об'єкта, які неможливо пізнати безпосередньо. Методи моделювання значно розширюють можливості наукового пізнання, оскільки дозволяють більш наочно уявити досліджувані явища, «наблизити» їх і усунути згубний вплив супутніх зовнішніх факторів, тобто вивчати їх у «чистому вигляді» [19].

Розрізняють дві групи моделей: матеріальні та ідеальні. Матеріальні – це натуральні об'єкти, які у своєму функціонуванні підпорядковуються природним законам. Ідеальні моделі фіксуються у вигляді відповідних символів, функціонують за логічними законами і в кінцевому підсумку є відображенням матеріального світу. До ідеальних моделей належать результати логічного, математичного та інформаційного моделювання, здійснюваного математикою, математичною логікою і кібернетикою. На сучасному етапі розвитку наукового знання особливо важливу роль відіграє комп'ютерне моделювання. Комп'ютери зі спеціальними програмами здатні моделювати різні реальні процеси, такі як коливання ринкових цін, траєкторії космічних кораблів, зростання чисельності населення та інші кількісні параметри природного, суспільного й індивідуального розвитку. Важливу роль у цьому процесі відіграє загальнонауковий метод ідеалізації.

Ідеалізація – це метод логічного моделювання, який створює ідеалізований об'єкт. Ідеалізація спрямована на процес мисленнєвого конструювання можливих об'єктів. Результати ідеалізації не є довільними. Вони можуть відповідати реальним властивостям об'єкта або допускати інтерпретації на основі даних на рівні емпіричного наукового знання. Ідеалізація пов'язана з «уявними експериментами», коли на основі гіпотетичних мінімумів деяких особливостей поведінки об'єкта відкриваються або узагальнюються закони його функціонування. Межі ефективності ідеалізації визначаються практикою.

Тема 3. Види науково-дослідницької роботи студентів

1. Обговорення теоретичних питань

1. Науково-дослідницька робота студентів.
2. Види наукових публікацій (монографія, стаття, тези).
3. Використання наукової літератури як основного джерела дослідження.

2. Практична частина

1. Опишіть види науково-дослідницької роботи студентів.
2. Сформулюйте мету залучення студентів до НДРС.
3. Чому, на вашу думку, студентам важливо займатися НДР?
4. Що ви вкладаєте в поняття «науково-дослідницька робота»?

Рекомендована література: [6], [8], [12], [27], [28], [29]

ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

1. Науково-дослідницька робота студентів

Прискорення науково-технічного прогресу та перехід економіки України до ринкових відносин висунули певні вимоги до підготовки фахівців, які працюють у галузях освіти. Особливості сучасної кваліфікації фахівців включають професійні цілі, загальні вимоги щодо ідейно-політичного рівня, знання загальнотеоретичних, загальнопедагогічних та спеціальних дисциплін. Сучасні вчителі в галузі початкової освіти повинні відрізнятися високою компетентністю, здатністю оновлювати і розширювати базові знання та вмінням самостійно розв'язувати проблеми, творчо підходити до виконання практичних завдань, що зумовлено складністю питань, які вирішуються сьогодні; вміти використовувати у своїй роботі все нове, що з'являється в науці і практиці; постійно вдосконалювати свої якості; швидко адаптуватися до педагогічних ситуацій; володіти навичками і вміннями, необхідними для успішної роботи.

Науково-дослідницька робота студентів сьогодні є важливою складовою університетської освіти. Вона сприяє формуванню наукового світогляду та розвитку індивідуальної професійної компетентності, розвиває творче мислення та особистісні компетенції, формує навички самостійної науково-дослідницької роботи, залучає талановиту молодь до наукового пошуку кафедри та сприяє вихованню і підготовці молодих науковців.

Науково-дослідницька робота – складова професійної підготовки, що передбачає навчання студентів методології і методики дослідження, а також систематичну участь у дослідницькій діяльності, озброєння технологіями і вміннями творчого підходу до дослідження певних наукових проблем.

До основних студентських наукових заходів, що рекомендовані Міністерством освіти та науки України, які проводяться у закладах вищої освіти і в яких студенти мають можливість брати участь, належать:

Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт.

Він організований з метою залучення талановитої молоді до науково-дослідницької діяльності. На конкурс приймаються наукові роботи, які розкривають актуальні наукові проблеми, досліджують їх сутність, мають наукову новизну та практичну цінність.

Всеукраїнська студентська олімпіада.

Здійснюється за основними дисциплінами, напрямками та спеціалізаціями кафедри, факультету, спеціальності чи спеціалізації. Це дозволяє об'єктивно виявляти та відбирати талановитих студентів і сприяє реалізації їхніх творчих здібностей.

Студентські наукові конференції.

Участь студентів у різного виду конференціях дозволяє реалізувати творчі можливості в науці, обмінятися ідеями та досвідом з молодими вченими з інших університетів за обраними ними темами досліджень.

Стипендіальні програми.

Вони були організовані з метою пошуку та заохочення молодих людей до наукової кар'єри та роботи в громадській сфері.

Презентації програм мобільності для студентів.

Зустрічі з представниками програм міжнародної мобільності з різних дисциплін (DAAD, Erasmus+, Fulbright) дають змогу отримати більш детальну інформацію про критерії відбору та умови вступу до програм. Це дає можливість поглибити свої знання з обраної спеціалізації, покращити рівень володіння іноземними мовами та налагодити нові наукові зв'язки.

Наукові круглі столи, семінари.

Основна мета полягає в тому, що студенти мають можливість представити та обговорити результати своїх досліджень перед аудиторією та разом знайти їх вирішення.

Існує два погляди на залучення студентів до наукової діяльності. Один з них полягає у тому, що особливо здібні студенти з відповідними нахилами повинні залучатися до науки, не витрачаючи при цьому зусилля і час науковців. Інша позиція полягає в тому, що всі студенти мають бути залучені до науки, оскільки сучасна наука потребує великої кількості технічного та допоміжного персоналу. Дослідницькі навички також корисні для майбутніх фахівців, незалежно від того, в якій сфері вони працюють. Метою залучення студентів до наукових досліджень є розвиток і використання їх творчого потенціалу для розв'язання проблем, що підвищують ефективність організацій і підприємств, а також виховання активних та творчих вчителів. З метою розвитку та використання творчого потенціалу студентів для підвищення ефективності різних аспектів педагогічної діяльності до науково-дослідницької роботи студентів ставляться певні завдання.

Навчально-дослідницька діяльність студентів є однією з найважливіших форм освітнього процесу. Наукові лабораторії, гуртки, студентські наукові товариства та конференції – все це дає можливість студентам розпочати серйозну дослідницьку діяльність, знайти колег-однодумців для консультацій та обміну результатами

своїх досліджень. Усі студенти університету беруть участь у тій чи тій формі досліджень. Неможливо написати есе, курсову чи магістерську роботу, без проведення певного дослідження. Студенти, які займаються науковими дослідженнями, несуть відповідальність тільки перед собою, і саме вони вирішують, якою буде тема їхнього дослідження, які терміни виконання роботи і чи буде робота завершена. Особистий час дозволяє студентам розвивати такі важливі для майбутніх дослідників якості, як творче мислення, почуття відповідальності та вміння відстоювати свою думку.

2. Види наукових публікацій (монографія, стаття, тези)

Серед студентської аудиторії є різні види наукових публікацій, до них передовсім належать тези, статті та можуть бути колективні монографії, в якій студенти можуть опублікувати свої здобутки з цієї чи іншої сфери. Результати наукових досліджень оприлюднюються у вигляді різних видів публікацій. Монографія – науково-книжкове видання певного дослідження однієї проблеми або теми, що належить одному чи кільком авторам [28].

Тези доповідей, матеріали наукової конференції – це неперіодичні збірники підсумків наукових конференцій, доповідей, рекомендацій та рішень [27]. Рекомендований обсяг тез – дві-три сторінки машинописного тексту через одинарний інтервал або через 1,5 інтервала. При оформленні тез треба дотримуватися таких правил:

У правому верхньому куті розміщується прізвище та ініціали автора, а також, за необхідності, інші дані, що доповнюють інформацію про нього.

Назва тез повинна коротко відображати основну ідею, думку або позицію (5–7 слів). Актуальність проблеми, стан її розробленості (перерахувати науковців, які вивчають цю проблему), наявність проблемної ситуації між необхідністю дослідження та удосконалення і сучасним станом її розробки та впровадження, основна ідея, положення і висновки дослідження, якими засобами вона досягнута,

основні результати дослідження, розвиток теорії та/або практики. Посилання на джерела та цитування тез використовуються рідко.

Стаття – це вміщені в науковому журналі чи збірнику результати дослідження конкретного питання, що мають певне наукове й практичне значення [28]. Стаття має свою структуру та послідовність викладу матеріалу:

1. Вступ – постановка наукової проблеми, її актуальність, зв'язок з найважливішими проблемами науки, значення для розвитку певного наукового напрямку або практичної діяльності (перший абзац або 5–10 рядків). Мета передмови – проінформувати читача про основні проблеми, які ставлять перед собою автори статті. Як правило, вступ повинен містити: визначення наукової гіпотези; детальне пояснення причин, що спонукали до проведення дослідження; актуальність теми.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які опирається автор; сформовані погляди на цю проблему; труднощі в її розробці.

3. Опис особистого внеску автора.

4. Виклад основного матеріалу, на який спирається автор.

5. Формулювання цілей статті. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття (0,5–2 сторінки авторського тексту).

6. Введення до наукового обігу нових фактів, висновків, рекомендацій, закономірностей або уточнення відомих, але недостатньо вивчених фактів.

7. Основна частина роботи – викладення результатів дослідження. У ній висвітлюються основні положення та результати наукового дослідження, особисті ідеї, судження, наукові факти, виявлені закономірності, зв'язки, тенденції, програма експериментів, методика отримання і аналізу фактичного матеріалу, особистий внесок автора в досягнення та реалізацію основних висновків;

8. Висновки: основні висновки, узагальнення та рекомендації автора, значення для теорії і практики, їх соціальна значущість та коротко окреслюються перспективи подальших досліджень за темою

(третина сторінки). Тут треба зробити короткий висновок про те, чи підтвердилися гіпотези, заявлені у вступі, чи ні. Якщо результати дослідження допускають двояке тлумачення, важливо зробити окремий висновок у цьому ж розділі.

9. Список використаної літератури: містить бібліографічний опис джерел та літератури, на які є посилання в тексті.

Анотація до статей дається українською і англійською мовами.

оригінальна наукова стаття	наукова стаття, що викладає результати оригінальних досліджень емпіричного, технічного чи аналітичного характеру; до цього типу належать також монографічні статті, доповіді на конференціях і наукові есе
оглядова стаття	наукова стаття, яка підсумовує сучасний стан знань у певній галузі дослідження. Оглядова стаття об'єднує та інтерпретує результати оригінальних досліджень на сьогоднішній день, але не обов'язково містить оригінальні результати досліджень
науково-популярна стаття	видання, що популяризує наукові проблеми серед читачів, які не є фахівцями в даній галузі
кейс	публікація, що є аналізом певного випадку (зазвичай реального), що дозволяє зробити висновки про причини і результати описаного випадку чи події; типова публікація для медичних та соціальних журналів
оголошення результатів дослідження	коротка (зазвичай від 1 до 3 сторінок) наукова стаття з описом попередніх результатів особливо важливого емпіричного дослідження, перебігу та попередніх результатів оригінального експериментального дослідження або оригінальних технічних рішень
вказівки / рекомендації	оглядова публікація, що описує рекомендації та вказівки щодо процедури в конкретних випадках, публікація
інше, що підлягає цитуванню	публікації в науковому журналі, не перелічені вище, які потенційно можуть бути цитованими

	публікаціями, тобто, як правило, вони цитуються в наукових журналах, мають бібліографічні посилання та підлягають процесу рецензування
інше нецитованого характеру	публікації в науковому журналі, не перераховані вище, наприклад, виправлення, передмови, післямови, редакційні статті, оголошення, рецензії (ненаукові) та інші статті, які не є цитованими, тобто, як правило, не цитуються авторами інших публікацій, не мають бібліографічних посилань і зазвичай не підлягають рецензуванню

3. Використання наукової літератури як основного джерела дослідження

Основним структурним елементом списку літератури є *бібліографічний опис*, що становить сукупність бібліографічних відомостей про документ, його складову частину чи групу документів, які наведені за певними правилами і достатні для загальної характеристики й ідентифікації видання. Правила складання бібліографічного опису регламентовані Державним стандартом України ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» [4], який повністю відповідає міждержавному стандарту ГОСТ 7.1-2003, а також Міжнародному стандартному бібліографічному опису документів.

До *об'єктів бібліографічного опису* зараховують такі види документів:

- книги, брошури;
- серіальні видання: періодичні (газети, журнали), видання що продовжуються (наукові праці, наукові записки), серійні видання;
- нотні видання;
- картографічні документи: карти, атласи, глобуси, плани, схеми;
- нормативно-технічні та технічні документи: стандарти, патенти, промислові каталоги, типові проекти та креслення;

- образотворчі видання: плакати, естампи, репродукції, листівки, фотографії, твори прикладної графіки;
- неопубліковані документи: звіти про НДР, неопубліковані переклади, дисертації;
- аудіовізуальні матеріали: магнітні фонограми, грамплатівки, діафільми, діапозитиви, вузькоплівкові кінофільми тощо;
- мікроформи;
- електронні ресурси: бази даних та програми на різноманітних носіях та у мережевому режимі;
- складові частини документів;
- групи однорідних та різнорідних документів [5].

Бібліографічний опис містить відомості про авторів документа, його зміст і цільове призначення, місце видання, обсяг видання тощо. Бібліографічний опис документа, як правило, складається мовою документа. При складанні бібліографічного опису застосовуються сучасні правописні норми, за винятком випадків, коли йдеться про старовинні документи, що відображають тогочасні особливості мови, а також про сучасні назви організацій чи документів, які є архаїчними.

Заголовні літери використовуються відповідно до сучасних граматичних правил мови, якою складено бібліографічне посилання, незалежно від символів, використаних у джерелі. З великої літери починається перше слово кожної зони бібліографічного посилання та перше слово наступного елемента. Усі інші елементи пишуться з малої. Офіційні назви сучасних організацій та інші власні назви також пишуться з великої літери. Числа в посиланнях, як правило, треба писати так, як вони подані в джерелі. Кількісні показники подаються арабськими цифрами без розширень.

Бібліографічний опис складається з елементів, які за функціональним призначенням поділяються на бібліографічні зони. Бібліографічна зона - це велика структурна одиниця бібліографічного посилання, що містить один або кілька функціонально та/або змістовно однорідних елементів бібліографічного посилання.

Тема 4. Магістерська робота, курсова робота як кваліфікаційне дослідження

1. Обговорення теоретичних питань

1. Зміст і структура кваліфікаційної роботи.
2. Вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи.
3. Підготовка та захист кваліфікаційної роботи.
4. Курсова робота, її завдання, зміст та методика виконання.

2. Практична частина

1. Яке програмне забезпечення для визначення плагіату в академічних текстах ви знаєте? Опишіть коротко його переваги та недоліки.

2. Напишіть есе на тему: «Історія некоректних запозичень чужих текстів у культурі й науці античності, Середньовіччя та Відродження».

4. Законспекуйте відповідь на питання семінару:

- Пошуковий механізм наукової інформації.
- Правила покликань на наукові тексти, види їх порушень.
- Правила введення цитати в текст.
- Вимоги до перефразування тексту джерела в наукових працях.
- Коректне оформлення перекладу наукових текстів.
- Міжнародні стилі цитування та посилання в наукових роботах.
- Які стилі цитування, у тому числі міжнародні, ви знаєте?
- Порівняйте кілька стилів цитувань, опишіть їхні переваги та недоліки. Як правильно цитувати роботи інших науковців?

5. Заповніть таблицю

5.1	Тема курсової, магістерської роботи	
5.2	Бібліографічні джерела з інтернету	
5.3	Статті у DOAJ Google та Scholar	

5.4	Бібліографічні джерела з депозитарію бібліотеки ДДПУ імені Івана Франка	
-----	---	--

5.2 Здійсніть інформаційний пошук бібліографічних джерел в електронних чи друкованих джерелах та випадкових інтернет-ресурсах на тему вашої майбутньої курсової, магістерської роботи, відсортуйте результати пошуку від найновіших до найстарших, зробіть бібліографічний список з 10 джерел.

5.3 Знайдіть у DOAJ Google та Scholar статті із теми вашої майбутньої курсової, магістерської роботи, відсортуйте результати пошуку від найновіших до найстарших, зробіть бібліографічний список з 10 джерел.

5.4 Здійсніть інформаційний пошук бібліографічних джерел в репозитарії бібліотеки ДДПУ імені Івана Франка за темою вашої майбутньої курсової чи магістерської роботи, відсортуйте результати пошуку від найновіших до найстарших, зробіть бібліографічний список з 10 джерел.

Рекомендована література: [5], [8], [10], [13], [15], [17], [24]

ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

1. Зміст і структура кваліфікаційної роботи

Підготовка здобувачів вищої освіти до наукової діяльності відбувається не лише під час вивчення відповідних дисциплін, передбачених освітньою програмою, але й насамперед у процесі виконання кваліфікаційної роботи.

Кваліфікаційна робота – це дослідження, яке виконують здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти на завершальному етапі навчання за освітнім ступенем магістра відповідно до освітньої програми та навчального плану [10]. Така діяльність включає в себе систематизацію, інтеграцію та поглиблення теоретичних і практичних знань, розвиток навичок самостійної роботи й оволодіння методологією наукових досліджень.

Самостійність кваліфікаційної роботи передбачає її оригінальність, концептуально нове узагальнення відомих матеріалів і положень.

Виконання кваліфікаційної роботи передбачає такі основні етапи:

- вибір теми роботи та обґрунтування її актуальності;
- визначення напрямів дослідження, опрацювання літературних джерел, узгодження їх із науковим керівником;
- постановка мети та конкретних завдань дослідження, складання плану роботи;
- визначення об'єкта та предмета дослідження (обов'язково для кваліфікаційної роботи);
- вибір методів дослідження (обов'язково для кваліфікаційної роботи);
- написання першого варіанту роботи за розділами та ознайомлення наукового керівника з ним;
- обговорення результатів дослідження з науковим керівником;
- обговорення окремих частин та роботи загалом з науковим керівником з метою виявлення та усунення недоліків;
- підготовка остаточного варіанту роботи;
- формулювання висновків та їхня оцінка;
- складання бібліографічного списку використаних джерел;
- остаточне оформлення роботи та доповідь її результатів на засіданні кафедри, на якій випускається робота (з наданням супровідних документів:

завдання щодо виконання кваліфікаційної роботи; висновок наукового керівника);

– підготовка до захисту; написання доповіді, підготовка ілюстративного матеріалу (схеми, графіки, діаграми, таблиці на аркушах формату А4 для членів екзаменаційної комісії, якщо це потрібно);

– захист кваліфікаційної роботи.

Кваліфікаційна робота передбачає аналіз та теоретичну розробку актуальних проблем та питань у відповідній галузі знань (моделювання та дослідження процесів та об'єктів).

Завдання кваліфікаційної роботи:

– систематизація, інтеграція та поглиблення теоретичних і практичних знань у спеціалізованій галузі та їх застосування для розв'язання наукових і практичних проблем у певній галузі;

– оволодіння методами дослідження та експерименту, пов'язаними з темою, і розвиток навичок самостійного дослідження

– виконання професійних завдань у певній галузі відповідно до обраної спеціалізації (освітньої програми) та/або розв'язання практичних проблем, визначення рівня готовності студента до роботи за обраною спеціалізацією [2].

Кваліфікаційна робота повинна відповідати наступним вимогам:

– характеризувати певний аспект малодослідженої або загальновідомої проблеми;

– бути чітко структурованою із викладеним матеріалом у логічній послідовності;

– ґрунтуватися на використанні відповідних методів дослідження, які б відповідали меті та завданням.

– представляти переконливі аргументи з використанням ілюстрацій, таблиць та узагальнених даних;

– описувати раціональні рекомендації і висновки, що ґрунтуються на достовірності та доказовості.

Під час написання кваліфікаційної роботи здобувачі повинні:

– вивчати законодавчі та нормативно-правові акти, науково-педагогічну і довідкову літературу;

– збирати, узагальнювати й аналізувати фактичні дані з обраної теми;

– виявляти тенденції та закономірності розвитку аналізованого явища чи процесу;

– обґрунтовувати конкретні рекомендації щодо вдосконалення досліджуваного процесу або явища, використовуючи необхідну методологічну базу.

Кваліфікаційна робота має комплексний характер і пов'язана з поглибленням набутих здобувачем вищої освіти компетентностей та програмних результатів навчання.

Здобувач вищої освіти самостійно обирає кафедру та наукового

керівника кваліфікаційної роботи, зважаючи на власні інтереси і потреби, враховуючи базу практики чи постійне місце роботи, можливості отримання необхідної інформації. Тематика кваліфікаційних робіт оновлюється щорічно відповідно до вимог сучасної освіти.

Тематику кваліфікаційних робіт та їх наукових керівників затверджує ректор університету відповідним наказом.

Кваліфікаційна робота складається із:

- титульної сторінки;
- завдань на підготовку магістерської роботи;
- мотивації оцінки захисту роботи;
- анотації;
- змісту;
- переліку умовних позначень (у разі потреби);
- вступу;
- основної частини;
- висновків;
- списку використаних джерел;
- додатків, які складаються з таблиць, схем, діаграм, які стосуються теми кваліфікаційної роботи (за необхідності).

Титульні сторінки оформляються за зразками, поданими у «Положенні про атестацію здобувачів вищої освіти у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка» [15].

Обов'язковим елементом кваліфікаційної роботи є анотація (українською та іноземною мовами).

У вступі обґрунтовується актуальність обраного дослідження, мета і зміст поставленого завдання, формулюється об'єкт і предмет дослідження, вказуються вибрані методи дослідження, елементи наукової новизни, визначається значущість отриманих результатів, подається структура роботи із зазначенням кількості розділів, сторінок та наявності додатків.

В основній частині магістерської роботи, яка складається, як правило, з двох-трьох розділів, викладаються теоретичні основи проблеми, описуються проведені студентом спостереження та

експерименти, одержані результати, узагальнюються висновки. Наприкінці кожного розділу автор може формулювати короткі висновки.

Зміст розділів основної частини повинен точно відображати тему. Подані здобувачем розділи повинні показати його вміння стисло, логічно й аргументовано викладати матеріал.

У висновках необхідно схарактеризувати ступінь досягнення мети дослідження. Вони мають бути конкретними і узгоджуватися із завданнями дослідження, сформульованими у вступі.

Завершується кваліфікаційна робота «Списком використаних джерел», оформленим відповідно до чинних стандартів [4].

Магістерська робота може містити додатки (таблиці, схеми, діаграми, конспекти чи фрагменти уроків, виховних заходів тощо), які подаються після списку використаних джерел.

Попереднє обговорення кваліфікаційної роботи здійснюється на засіданні кафедр і має на меті проведення здобувачем ступеня вищої освіти аналізу пропозицій і зауважень, доопрацювання роботи для її захисту на ЕК та одержання кафедрального допуску до захисту, оформленого протокольно.

Варто зазначити, що, враховуючи ситуацію в нашій країні, рішення щодо допущення до захисту кваліфікаційної роботи здобувача вищої освіти, яка була перевірена на наявність академічного плагіату і потребує значного доопрацювання, приймається засіданням випускової кафедри за узгодженням з деканатом.

Не менш, ніж за один місяць до атестації в ЕК, необхідно представити готовий текст кваліфікаційної роботи науковому керівникові для контролю і оцінки та написання відгуку, а потім – рецензенту для підготовки рецензії.

3. Вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи

Оформлення кваліфікаційної роботи здійснюється відповідно до вимог ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки [4].

Кваліфікаційна робота виконується державною мовою, друкується на комп'ютері. Текст має бути надрукований у текстовому редакторі MS Word (у форматі doc); формат паперу: А4 (21 см х 29,7 см); орієнтація сторінок: книжкова із вирівнюванням по ширині; поля: верхнє, нижнє – 2 см, лівє – 3 см, правє – 1,5 см; шрифт: Times New Roman (розмір шрифту – 14 pt); міжрядковий інтервал – 1,5.

Двічі на рік на наукових семінарах кафедр заслуховуються результати виконання етапів кваліфікаційної роботи, де виконавці звітують про хід роботи над ними.

Рекомендований обсяг кваліфікаційної роботи (основний текст):

Вид кваліфікаційної роботи

Обсяг в аркушах формату А4:

Магістерська для освітніх програм галузей знань культура і мистецтво, інформаційні технології, біологія, природничі науки, математика і статистика	Магістерська для освітніх програм інших галузей знань
40–70	50–80

Мова кваліфікаційної роботи – державна.

Титульна сторінка кваліфікаційної роботи оформляється згідно із затвердженою формою, де зазначається випускова кафедра, тема роботи, спеціальність, освітня програма, кваліфікація, прізвище ім'я та по батькові здобувача, наукового керівника, місто, рік.

Завдання кваліфікаційної роботи оформляють у двох примірниках, вони затверджуються завідувачем кафедри, на якій виконується робота. Один примірник залишається на кафедрі, інший – у здобувача.

В анотації відображається короткий зміст кваліфікаційної роботи. Анотація пишеться двома мовами: державною та однією з іноземних. Обсяг ідентичних текстів має містити не менше 150 слів. Зміст має охоплювати всі структурні елементи роботи.

У вступі (3–6 сторінок) розкривається актуальність дослідження, об'єкт, предмет, мета, завдання кваліфікаційної роботи, а також

методи дослідження, його практична значущість, апробація матеріалів дослідження, структура та обсяг роботи.

Основна частина кваліфікаційної роботи розкриває її основні положення.

Перший розділ передбачає розкриття теоретико-методологічних основ дослідження. Другий (третій) розділ – висвітлює практичну частину.

У висновках (3–5 сторінок) здобувач відображає важливі наукові факти та практичні результати, які допомогли йому реалізувати окреслені у вступі завдання. Вони повинні містити стисле узагальнення результатів, отриманих здобувачем у процесі дослідження, опис виконаних завдань та обґрунтування перспектив подальших досліджень у визначеному напрямі, рекомендації щодо ефективного впровадження результатів дослідження у практику.

Висновки повинні бути побудовані навколо завдань, зазначених у вступі.

Кожне завдання- висновок починається з абзацу і нумерується послідовно арабськими цифрами.

Під час написання кваліфікаційної роботи необхідно посилалися на використані матеріали та джерела, результати яких наводяться в роботі.

Посилання в тексті роботи на літературні джерела треба позначати порядковим номером за «Списком використаних джерел», виділеним разом із вказаними сторінками у квадратних дужках (наприклад, [15, с. 32]).

Вимоги до цитувань:

1) цитований текст починається і закінчується лапками (« ») та наводиться у тій граматичній формі, в якій поданий у літературному джерелі;

2) цитування обов'язково має бути повним, без скорочень авторського тексту та без перекручувань думок автора. Пропуск слів, речень і абзаців під час цитування допускається і позначається трьома крапками «... »;

3) кожна цитата має супроводжуватися посиланням на відповідне джерело [12].

Оформлення списку використаних джерел повинно відповідати вимогам ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання».

Загальні вимоги та правила складання». Список використаних джерел оформляється в алфавітному порядку. У ньому зазначаються усі літературні джерела, використані у кваліфікаційній роботі [6].

Додатки до кваліфікаційної роботи (ілюстрації, словники, таблиці, програми тощо) треба нумерувати в порядку появи посилань на них у тексті.

Вони додаються до роботи і зберігаються разом із нею. Якщо в додатки кваліфікаційної роботи включено документацію (моделі, зразки матеріалів, проби тощо), що характеризує її наукову та практичну цінність (макети, зразки матеріалів, інсталяції, твори мистецтва, картини, зразки рослин, стенди) тощо, то вони не передаються до архіву університету після захисту роботи. З письмового дозволу ректора (проректора) університету вони зберігаються на відповідній кафедрі з метою використання в освітньому процесі.

4. Підготовка та захист кваліфікаційної роботи

Згідно з Положенням про академічну доброчесність у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка перевірка кваліфікаційних робіт на наявність академічного плагіату проводиться з використанням програмно-технічних засобів за допомогою однієї, або декількох інформаційних онлайн-систем виявлення збігів / ідентичності / схожості, до яких університету надають доступ спеціалізовані компанії (ТОВ «Антиплагіат», ТОВ «Плагіат» тощо) відповідно до укладених угод [14].

Перевірка на плагіат здійснюється на основі службової записки кафедри. Кваліфікаційні роботи на перевірку подаються в електронному вигляді. Після перевірки роботи формується звіт подібностей. Аналіз результатів перевірки здійснюється на кафедрах, також надається рекомендація про допуск до попереднього захисту

кваліфікаційної роботи, або ж рекомендація на її доопрацювання. Формується довідка про рівень оригінальності твору за формою у двох примірниках і підписується завідувачем кафедри [16].

Якщо у кваліфікаційній роботі відсутні ознаки академічного плагіату, а показник оригінальності становить не менше 50 %, то вона допускається до захисту. Якщо відсутні ознаки академічного плагіату, але показник оригінальності становить менше 50 %, то скеровується на доопрацювання і повторну перевірку на академічний плагіат. Якщо у кваліфікаційній роботі виявлено ознаки академічного плагіату, то кваліфікаційна робота не допускається до захисту [24].

Рецензування кваліфікаційної роботи проводять фахівці відповідної галузі, освітніх установ, науково-педагогічні працівники Університету, які не працюють на кафедрі, на якій підготовлена робота та науково-педагогічні працівники інших ЗВО. Рецензія повинна складатися з короткого змісту про кваліфікаційну роботу, висновків про відповідність завданням зазначених у роботі, характеристику розділів, відповідність сучасним методам та вимогам сучасної освіти.

У рецензії відзначаються позитивні сторони кваліфікаційної роботи та її недоліки, формулюються висновки і дається рекомендація щодо захисту роботи та присвоєння освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю 013 Початкова освіта. Якщо рецензія негативна, то кваліфікаційна робота не допускається до захисту.

Обов'язковою умовою проходження попереднього захисту на кафедрі є підтвердження відсутності в кваліфікаційній роботі академічного плагіату. Попередній захист призначений для оцінки рівня підготовки кваліфікаційної роботи. Завідувач кафедри призначає комісію у складі трьох-чотирьох НПП кафедри. На момент попереднього захисту здобувач повинен мати повністю підготовлену роботу (у непереплетеному вигляді). На попередній захист здобувач повинен представити кваліфікаційну роботу і підготувати доповідь, яка повинна розкрити завдання які були поставлені в дослідженні і як вони були виконані; які результати були отримані в результаті виконання завдання.

Попередній захист має на меті: перевірку відповідності роботи до вимог та її оформлення; наявності всіх додатків, перевірку готовності здобувача до захисту роботи (знання матеріалу дослідження, знання дослідження, вміння правильно відповідати на запитання щодо суті та результатів дослідження).

Після розгляду дослідження комісія надає висновки та формулює зауваження (якщо такі є) щодо якості дослідження.

Студент допускається до захисту, якщо завершив теоретичний курс і пройшов попередній захист на засіданні кафедри, подав на кафедру підписану роботу ним і науковим керівником, відгук наукового керівника з характеристикою діяльності студента під час виконання кваліфікаційної роботи. Рекомендована кваліфікаційна робота публікується на офіційному сайті університету за 5 днів до початку роботи екзаменаційної комісії. Обов'язковою умовою допуску кваліфікаційної роботи до захисту є її апробація (доповідь на наукових, студентських конференціях, публікація у науковому виданні).

Порядок проведення захисту кваліфікаційної роботи:

- усний виступ здобувача (тривалість не більше 10 хвилин; висвітлити актуальність роботи, мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; вмотивовано охарактеризувати свої висновки і пропозиції за темою дослідження);

- відповіді здобувача на запитання членів екзаменаційної комісії (відповіді мають бути короткими, чіткими і по суті);

- оголошення рецензії на кваліфікаційну роботу (рецензія оголошується головою екзаменаційної комісії);

- обговорення результатів захисту кваліфікаційної роботи.

Наукову доповідь важливо не лише підготувати, але й належно представити (презентувати).

Презентація кваліфікаційної роботи – це повне відображення її структурного змісту, яке охоплює вступ, основну частину (теоретичну, аналітичну та практичну) і висновок.

Якщо на захист магістерської роботи підготовлена презентація, то вона складає основу виступу, підкріплюючи доповідь ілюстрацією тезових положень і результати проведеного дослідження.

Однак небажано включати в презентацію несуттєві і малозначимі факти оскільки це нераціонально через невеликий час, що виділяється на захист.

Критерії оцінювання магістерської роботи здійснюються відповідно до ЄКТС [10].

5. Курсова робота, її завдання, зміст та методика виконання

Курсова робота є важливим видом самостійної роботи студентів і пов'язує теоретичну та практичну підготовку здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня до роботи в закладах загальної середньої освіти.

Рекомендований обсяг курсової роботи (основний текст) 25–30 сторінок.

Написання курсової роботи здійснюється державною мовою.

Курсова робота складається з [8]:

- титульної сторінки;
- змісту;
- вступу;
- основної частини;
- висновків;
- списку використаних джерел.

Оформлення курсових робіт здійснюється відповідно до вимог ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення» [4].

Оформлення списку використаних джерел повинно відповідати вимогам ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання». Усі посилання в тексті роботи на літературу зі списку оформляються згідно з чинними стандартами.

Нумерація додатків до роботи здійснюється у порядку зазначених посилань на них у структурі роботи (тексті).

Якщо усі вище описані вимоги виконано, то студент успішно допускається до захисту курсової роботи.

Тема 5. Академічна доброчесність та її порушення. Плагіат, як спосіб порушення авторського права

1. Обговорення теоретичних питань

1. Доброчесність. Академічна доброчесність. Основні принципи і фундаментальні цінності.
2. Основні види порушень академічної доброчесності.
3. Розуміння плагіату з античності до сьогодні. Види плагіату.
4. Університетські положення про запобігання плагіату.

2. Практична частина

1. Напишіть коротке есе на одну із тем (використавши не менше 250 слів): «Дотримання академічної доброчесності у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка», «Академічно доброчесне суспільство: що я можу для цього зробити?», «Розвиток поняття «академічна доброчесність» у цифрову епоху», «Плагіат та корпоративна культура університету», «Академічна доброчесність проти корупції».
2. Опишіть 5 чеснот, притаманних академічній доброчесності, та їх взаємні зв'язки.
3. Проаналізуйте кодекси честі будь-якого вищого навчального закладу та ДДПУ імені Івана Франка.
4. Запропонуйте власні пропозиції щодо удосконалення вже існуючого «Кодексу академічної доброчесності...» вашого університету.
5. Ознайомтесь та законспекуйте основні положення «Положення про академічну доброчесність учасників освітнього процесу ДДПУ імені Івана Франка».

Рекомендована література: [6], [7], [14], [15], [16], [18], [19]

ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

1. Доброчесність. Академічна доброчесність. Основні принципи і фундаментальні цінності

Академічна доброчесність охоплює набір принципів і цінностей, якими керуються студенти, викладачі та заклади освіти. Це включає чесність, етичну поведінку та повагу до інтелектуальної власності.

Академічна доброчесність охоплює низку цінностей і поведінки, включаючи чесність, надійність, справедливість і повагу до інтелектуальної власності. Це стосується етичної поведінки в академічній діяльності, такій як дослідження, письмо, іспити, презентації та співпраця. А також передбачає дотримання високих стандартів інтелектуальної чесності, цитування джерел, уникнення плагіату та підтримку цілісності процесу навчання [14].

Академічну доброчесність можна зобразити у вигляді «формули»

Переваги академічної чесності

- Виховує культуру довіри, чесності та поваги серед студентів і викладачів.
- Заохочує критичне мислення, креативність та оригінальність у навчальній роботі
- Поліпшує особистий розвиток, етичний розвиток і моральне міркування.
- Підтримує навчальне середовище, яке заохочує співпрацю та обмін знаннями.
- Зміцнює довіру та репутацію людей та установ.
- Готує студентів приймати етичні рішення у майбутній професійній кар'єрі.

Проблеми досягнення академічної доброчесності

- Зростання тиску на досягнення академічних успіхів і конкуренції серед студентів.
- Наявність онлайн-ресурсів, які можуть сприяти плагіату та шахрайству.
- Культурні відмінності та різне розуміння академічної етики.
- Обмежена обізнаність і розуміння політики та очікувань академічної доброчесності.
- Необхідність постійного моніторингу та оновлення превентивної політики та заходів.

Різні погляди на академічну чесність

- Погляд студента: розуміння важливості особистої етики, чесності та відповідальної поведінки в академічній діяльності.
- Позиція викладачів: сприяння культурі чесності, встановлення чітких очікувань і розробка оцінок, які заохочують оригінальність.
- Інституційна перспектива: впровадження політики, кодексів честі та дисциплінарних заходів для забезпечення дотримання академічної доброчесності.
- Суспільна перспектива: визнання впливу академічної доброчесності на загальну доброчесність і довіру до системи освіти.

Переваги академічної доброчесності:

- Виховує культуру довіри, чесності та поваги серед студентів і викладачів.
- Заохочує критичне мислення, креативність та оригінальність у навчальній роботі.
- Поліпшує особистий розвиток, етичний розвиток і моральне міркування.
- Підтримує навчальне середовище, яке заохочує співпрацю та обмін знаннями.
- Зміцнює довіру та репутацію людей та установ.
- Готує студентів приймати етичні рішення у своїй майбутній професійній кар'єрі.

Проблеми досягнення академічної доброчесності

- Зростання тиску на досягнення академічних успіхів і конкуренції серед студентів.
- Наявність онлайн-ресурсів, які можуть сприяти плагіату та шахрайству.
- Культурні відмінності та різне розуміння академічної етики.
- Обмежена обізнаність і розуміння політики та очікувань академічної доброчесності.
- Необхідність постійного моніторингу й оновлення превентивної політики та заходів.

Порушення академічної доброчесності охоплюють низку дій, які підривають принципи чесності й інтелектуальної доброчесності в академічній сфері.

Плагіат є одним із найпоширеніших порушень, яке передбачає представлення чиеїсь роботи чи ідей як своїх власних без належного авторства чи посилання.

Ще одним поширеним порушенням є списування, яке відбувається, коли люди використовують неавторизовані ресурси або звертаються за допомогою під час іспитів чи завдань, що порушує цілісність процесу оцінювання.

Вигадування передбачає фальсифікацію або вигадкування даних, джерел або інформації, спотворення правди та введення інших в оману. З іншого боку, змова передбачає несанкціоновану співпрацю або спільну роботу окремих осіб для створення індивідуальної роботи всупереч інструкціям, які наголошують на індивідуальних зусиллях.

Нарешті, несанкціоноване співробітництво порушує положення щодо індивідуальної роботи, оскільки бере участь у співпраці з іншими без дозволу або поза межами, визначеними завданням або курсом [16].

Ці різні типи порушень академічної доброчесності підривають принципи чесності, автентичності та особистої відповідальності, які є фундаментальними для прагнення до знань та інтелектуального розвитку.

Швидкий розвиток технологій і широке впровадження онлайн-освіти започаткували нову еру можливостей академічного навчання. Однак ці досягнення мають як позитивні, так і негативні наслідки для академічної доброчесності.

2. Основні види порушень академічної доброчесності

Порушення академічної доброчесності охоплюють ряд дій, які підривають принципи чесності та інтелектуальної доброчесності в академічній сфері.

Порушенням академічної доброчесності в Університеті вважається:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства;

- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

- фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

- обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої та/або наукової діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

- хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або

нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

- необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів вищої освіти;

- надання здобувачам вищої освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;

- вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання [14].

За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники університету можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності в установленому порядку: відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого наукового ступеня чи присвоєного вченого звання; відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії; позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади. позбавлення можливості здійснювати наукове керівництво аспірантами, наукове консультування докторантів; позбавлення можливості викладати навчальні дисципліни [14].

За порушення академічної доброчесності здобувачі вищої освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності в установленому порядку:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);

- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;

- призначення додаткових контрольних заходів (додаткові індивідуальні завдання, додаткові контрольні роботи, тести тощо);

- внесення до реєстру порушників академічної доброчесності;

- позбавлення академічної стипендії;

- позбавлення наданих університетом пільг з оплати навчання;
- відрахування з університету [14].

3. Розуміння плагіату з античності до сьогодні. Види плагіату

Плагіат – це одне з найпоширеніших порушень, яке передбачає представлення чийсь роботи чи ідей як своїх власних без належного авторства чи посилання.

Ще одним поширеним порушенням є списування, яке відбувається, коли люди використовують неавторизовані ресурси або звертаються за допомогою під час іспитів чи завдань, що порушує цілісність процесу оцінювання.

Вигадування передбачає фальсифікацію або вигадкування даних, джерел або інформації, спотворення правди та введення інших в оману. З іншого боку, змова передбачає несанкціоновану співпрацю або спільну роботу окремих осіб для створення індивідуальної роботи всупереч інструкціям, які наголошують на індивідуальних зусиллях.

Нарешті, несанкціоноване співробітництво порушує положення щодо індивідуальної роботи, оскільки бере участь у співпраці з іншими без дозволу або поза межами, визначеними завданнями чи курсом.

Ці різні типи порушень академічної доброчесності підривають принципи чесності, автентичності та особистої відповідальності, які є фундаментальними для прагнення до знань та інтелектуального розвитку.

Стратегії сприяння академічній доброчесності.

Сприяння академічній доброчесності вимагає комплексного підходу з участю багатьох зацікавлених сторін.

З одного боку, збільшення доступності інформації та ресурсів через Інтернет спростило студентам брати участь у плагіаті або шахрайстві, якщо їх не контролюють належним чином. Це підкреслює у край важливу потребу в надійних технологічних інструментах і системах, які можуть ефективно виявляти та запобігати таким порушенням під час онлайн-оцінювання та іспитів.

Онлайн-платформи тепер пропонують функції виявлення плагіату, такі як програмне забезпечення зіставлення тексту, щоб допомогти ідентифікувати випадки повторюваного вмісту. Проте під час оцінювання все ще існують проблеми з перевіркою автентичності онлайн-ідентифікаторів учнів, оскільки віртуальний характер онлайн-освіти може бути перешкодою для підтвердження особи за екраном.

Загалом, незважаючи на те, що технології та онлайн-освіта мають як переваги, так і виклики, заклади освіти повинні долати ці складнощі, щоб переконатися, що академічна доброчесність залишається на передньому краї досвіду цифрового навчання.

Встановлення чітких очікувань для студентів і викладачів

- Повідомлення студентам політики та вказівок щодо академічної доброчесності під час орієнтації та протягом навчання.

- Встановлення конкретних очікувань щодо цитування, посилань, співпраці та використання зовнішніх джерел.

- Надання детальних інструкцій щодо завдань, іспитів і проєктів, щоб уникнути двозначності та гарантувати, що студенти розуміють параметри академічної доброчесності.

- Наведення прикладів і демонстрацій належної академічної та етичної поведінки.

- Заохочуйте студентів шукати роз'яснення та ставити запитання щодо очікувань академічної доброчесності.

Створення культури поваги та довіри серед студентів та викладачів.

- Заохочення співпраці та командної роботи з одночасним встановленням чітких меж для забезпечення індивідуальної відповідальності.

- Сприяння активному слуханню, співпереживанню та розумінню серед студентів і викладачів.

- Визнавати та цінувати різноманітні точки зору.

- Швидко та неупереджено врегульовувати конфлікти чи непорозуміння, щоб зберегти довіру та гармонійне навчальне середовище.

Використання хороших методів розробки оцінювання для запобігання шахрайству та плагіату.

Щоб запобігти шахрайству та плагіату за допомогою планування оцінювання викладачі можуть:

- Використовувати різні методи оцінювання, такі як відкриті запитання, есе та оцінювання на основі проєктів, які вимагають критичного мислення та оригінальності.

- Персоналізувати оцінювання на основі інтересів і досвіду студентів, ускладнюючи для них пошук готових рішень або плагіат.

- Впроваджувати оцінювання за часом або іспити, щоб звести до мінімуму можливість використання неавторизованих ресурсів.

- Розташовувати питання у випадковому порядку або використовувати банки запитань, щоб створити унікальні оцінки для кожного студента.

- Розробити оцінювання за допомогою відкритих підручників або відкритих ресурсів, які зосереджені на вищому рівні мислення та застосуванні, а не на запам'ятовуванні.

- Впровадити онлайн-перевірку або програмне забезпечення для виявлення плагіату, щоб запобігти та виявити випадки шахрайства чи плагіату.

Заохочення дискусій щодо етики, чесності та відповідальності

Заохочення до обговорення питань етики, чесності та відповідальності включає:

- Виділення спеціального часу в рамках навчальної програми для обговорення цих тем.

- Включення тематичних досліджень або прикладів з реального світу, які висвітлюють етичні дилеми та їхні наслідки.

- Заохочення студентів до роздумів над власними цінностями та переконаннями та про те, як вони ставляться до академічної доброчесності.

- Сприяння груповим дискусіям і дебатам, які заохочують критичне мислення та дослідження етичних питань.

- Запрошення спікерів або експертів у цій галузі для обміну досвідом і поглядами на академічну доброчесність.

- Забезпечення безпечного та інклюзивного простору, де студенти можуть висловлювати свою думку та задавати запитання, не боячись засудження.

- Заохочення студентів до розробки заяв про особисту доброчесність або заяв, які відображають їхню відданість академічній доброчесності.

Дисциплінарні стягнення за порушення правил академічної доброчесності

Дисциплінарні санкції за порушення академічної доброчесності залежать від інституційної політики та можуть включати:

- Усні або письмові попередження: видаються за незначні порушення або перше порушення.

- Академічні покарання: можуть включати зниження оцінки, повторну здачу завдання або повторне вивчення курсу.

- Виключення: студента із закладу освіти через повторні чи серйозні порушення.

- Вплив технологій та онлайн-освіти на академічну доброчесність.

Швидкий розвиток технологій і широке впровадження онлайн-освіти започаткували нову еру можливостей академічного навчання. Однак ці досягнення мають як позитивні, так і негативні наслідки для академічної доброчесності.

З одного боку, збільшення доступності інформації та ресурсів через Інтернет спростило студентам використання плагіату, якщо їх належно не контролюють. Це підкреслює вкрай важливу потребу в надійних технологічних інструментах і системах, які можуть ефективно виявляти та запобігати таким порушенням під час онлайн-оцінювання та іспитів.

Онлайн-платформи тепер пропонують функції виявлення плагіату, такі як програмне забезпечення зіставлення тексту, щоб допомогти ідентифікувати випадки повторюваного вмісту. Проте під час оцінювання все ще існують проблеми з перевіркою автентичності, оскільки віртуальний характер онлайн-освіти може бути перешкодою для підтвердження особи за екраном.

Загалом, незважаючи на те, що технології та онлайн-освіта мають як переваги, так і недоліки, навчальні заклади повинні вирішувати ці складнощі, щоб переконатися, що академічна доброчесність залишається важливою складовою освітнього процесу.

4. Університетські положення про запобігання плагіату

Положення про академічну доброчесність у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка визначає основні засади академічної доброчесності як невід'ємної складової системи забезпечення якості освітньої діяльності, якими мають керуватися учасники освітнього процесу Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності.

Це Положення розроблено відповідно до Конституції України, законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково - технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», «Про запобігання корупції», Цивільного Кодексу України, інших актів законодавства України, а також Статуту, Колективного договору, Правил внутрішнього розпорядку, Кодексу академічної доброчесності й інших нормативних актів Університету.

Етичні принципи та правила, якими мають керуватися учасники освітнього процесу університету під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень, визначені Кодексом академічної доброчесності Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка .

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками університету передбачає:

- ☐ посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- ☐ дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

□ надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково–педагогічну, творчу) діяльність;

□ контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;

□ об'єктивне оцінювання результатів навчання [14].

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти університету передбачає:

□ самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

□ посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

□ дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

□ надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації [14].

Порушенням академічної доброчесності в університеті вважається: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, надання здобувачам вищої освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання; вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники Університету можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності згідно Положення.

Тема 6. Науково-педагогічна діяльність вчителя початкових класів

1. Обговорення теоретичних питань

1. Мотивація наукової діяльності вчителя.
2. Методологічні орієнтири вчителя-дослідника.
3. Сутнісні ознаки науково-дослідницької культури вчителя початкових класів.

2. Практична частина

1. Обґрунтуйте якості, якими, на вашу думку, мають володіти вчителі.

2. Розгляньте перелік найважливіших умінь, поясніть роль кожного з них для наукового дослідження.

- Уміння побачити проблему _____
- Уміння побачити в проблемі якомога більше можливих сторін і зв'язків _____
- Гнучкість як уміння зрозуміти нову точку зору і відмовитися від іншої _____
- Оригінальність, відхід від шаблону _____
- Здатність до перегруповування ідей та зв'язків _____
- Здатність до абстрагування або аналізу _____
- Здатність до конкретизації або синтезу _____
- Відчуття гармонії в організації ідеї _____

3. Спробуйте оцінити власні чесноти за п'ятибальною шкалою (де «5» – максимальна оцінка) за списком, який запропонував Ганс Сельє для оцінки готовності до наукової діяльності.

Чесноти науковця

Ентузіазм і наполегливість	
Оригінальність: незалежність мислення, уява, інтуїція, обдарованість	
Інтелект: логіка, пам'ять, досвід, здатність до концентрації уваги, абстрагування	
Етика: чесність перед самим собою	
Контакт із природою: спостережливість, технічні навички	
Контакт із людьми: розуміння себе та інших, пристосування до оточення	
Здатність організувати групи, переконувати інших і прислухатися до чужих аргументів	

Рекомендована література: [31], [33], [34], [35], [36]

ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

1. Мотивація наукової діяльності вчителя

Учителі впливають на формування ставлення дітей до себе та навколишнього світу, сприяють розвитку морально-етичних цінностей та характеру в суспільстві. І успіх цих процесів залежить від зацікавленості та мотивації педагогів. Науковці виділяють такі мотиви педагогічної діяльності. Професійні мотиви, мотиви інтересу та захопленості викладанням предмету, мотиви захопленості спілкуванням з дітьми, тобто «любов до дітей».

Тип мотивації впливає на характер і спрямованість освітніх вимог вчителя до учнів. Багатогранна мотивація вчителя характеризується невеликою кількістю і гармонійністю вимог до поведінки та навчання учнів. Вчителі з домінуючою обов'язковою мотивацією ставлять багато вимог до учнів не тільки в плані засвоєння матеріалу, а й у дисциплінарному аспекті. Вчителі, в мотивації яких переважає ентузіазм до предмета, ставлять вимоги переважно до засвоєння матеріалу. Нарешті, вчителі з вираженою потребою у спілкуванні з дітьми, все-таки більш вимогливі до особистості своїх учнів. Учені досліджували

педагогічну мотивацію і так визначили професійну мотивацію вчителів: матеріальні мотиви; мотиви, пов'язані з самоствердженням; професійні мотиви; мотиви особистої самореалізації.

Це пов'язане з тим, що ці мотиви знижують ефективність професійної діяльності загалом і негативно впливають на особистісний розвиток учнів. Професійна мотивація: у найпоширенішій формі – це бажання навчати та виховувати дітей. Цей тип мотивації характеризується спрямованістю інноваційної діяльності вчителя на учнів. Це і бажання допомогти учням краще засвоїти знання та навички, стати більш активними, вивчати їхня індивідуальні особливості і розвивати творчі здібності. Такі вчителі шукають можливості для індивідуально-орієнтованого навчання на кожному уроці.

Учителі, які прагнуть до самореалізації, віддають перевагу творчим видам роботи. Для них урок – це можливість самореалізації як особистості і як професіонала. Кожного разу обирається найкращий метод, і він завжди реалізується з урахуванням інтересів учнів. Робота таких вчителів характеризується високою сприйнятливістю до інновацій, постійним пошуком нового і потребою створювати нові бачення різних форм освітньої діяльності [35].

Ефективні вчителі мають бути зацікавлені та захоплені викладанням свого предмету. Це пов'язано з тим, що педагог має бути компетентним у питаннях, що стосуються його предметної області, вільно відповідати на запитання учнів і, коли виникають труднощі, шукати доступні для них рішення. Ефективний вчитель не лише навчає, а й виховує дітей, намагається підтримувати їхню позитивну мотивацію за допомогою різноманітних інновацій, враховує індивідуальні особливості, розвиває у них творчі здібності у та сприяє їхньому особистісному розвитку.

2. Методологічні орієнтири вчителя-дослідника

Концепція Нової української школи передбачає нові орієнтири методичної системи учителя і визначає.

1. Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві.
2. Умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно.
3. Наскрізний процес виховання, який формує цінності.
4. Ефективне управління школою та її автономія.
5. Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.
6. Орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм.
7. Нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і сформувати компетентності для життя.
8. Рівний доступ усіх дітей до якісної освіти.
9. Сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні закладу освіти [34].

3. Сутнісні ознаки науково-дослідницької культури вчителя початкових класів

Однією зі світових тенденцій суспільного розвитку є акцентування уваги на науці та дослідженнях практиків, особливо вчителів початкової школи. Початкові шкільні роки, більш ніж будь-який інший етап шкільного навчання, багатий на ресурси, які необхідно виявляти, підтримувати і розвивати протягом тривалого часу через освітню взаємодію між суб'єктами і об'єктами. Вчителі початкової школи повинні вивчати індивідуальні особливості своїх учнів, створювати оптимальні умови для визначення потреб дітей та формування у них відповідних віку компетенцій, сприяти розвитку їхніх здібностей та підтримувати їхнє фізичне і психічне здоров'я. Тому важливою педагогічною умовою організації роботи з підготовки майбутніх учителів початкової школи до педагогічних досліджень є з'ясування сутності діяльності вчителя як дослідника: на думку О. Я. Савченко, найважливішою з багатьох функцій, якими

повинен володіти вчитель початкової школи, є дослідницька, як зазначають науковці, полягає у тому, щоб учитель проводив наукові (педагогічні) дослідження в галузі свого предмета і збагачував дисципліну, яку він викладає, новітніми даними та висновками [35].

Значний внесок у розроблення проблеми дослідницької діяльності вчителя початкової школи зробив В. Сухомлинський. Зокрема, підкреслюючи великі можливості педагогічної діяльності саме вчителя початкової школи, він вважав, що першою сходинкою педагогічної майстерності є дослідницька робота. «Якщо ви хочете, щоб педагогічна праця давала вчителю радість, щоб повсякденне проведення уроків не перетворювалось у сумну одноманітну повинність, – зазначав він, – ведіть кожного вчителя на щасливу доріжку дослідження. Стає майстром педагогічної праці скоріше за все той, хто відчує в собі дослідника» [31].

Другий напрям дослідницької діяльності, до якого треба готувати вчителів початкової школи, – це колективна діяльність: актуальною залишається ідея В. Сухомлинського про те, що «творчість педагогічного колективу невіддільна від наукового вивчення власної роботи і поглибленого вивчення дітей». Інакше кажучи, питання вивчення власної роботи та індивідуальності дитини є невід'ємним елементом творчої діяльності кожного вчителя і спільним для колективної творчої дослідницької діяльності педагогів. У своїй праці «Павлиська середня школа» відомий педагог писав, що «педагогічний колектив вважає своїм обов'язком домогтися того, щоб кожен учитель знав усе, що стосується кожної дитини, в тому числі її уявлення, почуття, нахили, здібності, інтереси, орієнтації та захоплення» [31]. З цієї метою двічі на місяць у загальноосвітніх школах Павлиша проводилися психологічні семінари та науково-педагогічні ради, присвячені проблемам розвитку особистості учнів. На них виступав класний керівник, який аналізував освітній рівень класу та описував особливості окремих учнів. Інші вчителі, які добре знали учнів, також висловлювали свою думку про них. У результаті команда визначала методи виховної роботи з учнями та роль кожного вчителя у процесі становлення кожної дитини як особистості.

У дисертації «Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до здійснення педагогічних досліджень» Л. Коржова конкретизує зміст дослідницько-освітньої діяльності вчителя початкових класів. Вона стверджує, що дослідницька функція вчителя проявляється у вивченні учнів, класів і груп, у процесі спостереження та аналізу уроків, при введенні нового до змісту навчання, при апробації методів навчання, при аналізі особистого досвіду, у критичній оцінці методичних вказівок і у творчому розв'язанні педагогічних завдань [33].

Учитель, який володіє дослідницькими якостями, знаннями й уміннями, має позитивну мотивацію до науково-дослідницької роботи, може ефективно її організувати і серед молодших школярів.

Серед основних завдань вчителя початкових класів, – створення психолого-педагогічних умов активної дослідницької діяльності; формування в учнів поняття про дослідницьку діяльність і позицію як стиль і стан життєдіяльності сучасного фахівця; розвитку в учнів пізнавального інтересу до природи, суспільства, людини; формування навичок експериментування, конструювання, раціоналізаторства; вироблення навичок узагальнення результатів дослідження тощо.

До основних технологій формування дослідницьких умінь науковці та вчителі зараховують проблемне навчання, роботу в малих групах, інтерактивні та проєктні технології.

Мета дослідницької діяльності вчителя початкової школи – це створення оптимальних умов для розвитку та самореалізації особистості учня через удосконалення освітнього процесу.

Завдання дослідницької діяльності вчителя початкової школи:

1. Вивчають учнів, їхніх батьків та педагогічні умови, в яких відбувається освітній процес;
2. Вивчають і впроваджують передовий педагогічний досвід, інноваційні педагогічні технології та методи навчання учнів у початковій школі;
3. Розробляють інноваційні моделі альтернативних педагогічних методів та технологій;

4. Перевіряють ефективність нових педагогічних ідей на практиці;

5. Поширюють активний досвід через участь у науково-практичних конференціях, виставках та конкурсах, публікацію статей, методичних рекомендацій та посібників.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Наукове дослідження як форма здійснення і розвитку науки
2. Види наукових досліджень
3. Класифікація наукових досліджень та наук
4. Внесок українських вчених у науку
5. Глобальні кризи й проблема важливості науково-технічного прогресу
6. Сучасні наукові школи у педагогіці
7. Сучасні наукові школи у теорії та методиці управління освітою
8. Особливості та вимоги до здійснення науково-педагогічних досліджень
9. Види досліджень у педагогіці
10. Етичні принципи здійснення науково- педагогічного дослідження
11. Академічна доброчесність
12. Основні принципи науково-педагогічного дослідження
13. Сучасні підходи у вивченні педагогічних явищ та управлінських процесів у науково-педагогічних дослідженнях
14. Методологія як теорія та як сукупність методів дослідження
15. Моделювання у науковому дослідженні
16. Емпіричні методи науково-педагогічних досліджень, їх сутність та класифікація
17. Теоретичні методи науково-педагогічних досліджень, їх сутність та класифікація
18. Огляд актуальних тем наукових досліджень з теорії та методики управління освітою
19. Експеримент як засіб отримання нових знань в управлінні
20. Програма науково-педагогічного дослідження
21. Педагогічний експеримент: сутність та види
22. Обробка експериментальних даних
23. Термінологічно-категоріальний апарат дослідження
24. Науковий апарат дослідження

- 25. Наукова інформація та її джерела
- 26. Технологія роботи з науковою літературою.
- 29. Наукометричні бази даних, їх різновиди та особливості
- 30. Наукова стаття як різновид наукової роботи здобувачів вищої освіти: вимоги, особливості її підготовки та публікації у наукових журналах
- 31. Тези доповідей як різновид наукової роботи здобувачів вищої освіти: вимоги до них, особливості їх підготовки та публікації
- 32. Методичні рекомендації як різновид наукової роботи здобувачів вищої освіти: вимоги та особливості їх підготовки
- 33. Реферат як різновид наукової роботи здобувачів вищої освіти: вимоги та особливості його підготовки
- 34. Доповідь як різновид наукової роботи здобувачів вищої освіти: вимоги та особливості її підготовки
- 35. Курсова робота як вид наукового дослідження здобувача вищої освіти: вимоги та особливості її підготовки і захисту
- 36. Магістерська робота як вид наукового дослідження здобувача вищої освіти: вимоги та особливості її підготовки і захисту.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

1. Напишіть твір-дослідження на тему «Портрет сучасного науковця» (на основі власних спостережень та опитування однокурсників і викладачів).
2. Проаналізуйте історичний аналіз тенденцій розвитку й досвід реформування педагогічної освіти України.
3. Обдумайте власну ідею підвищення ефективності здійснення наукових досліджень в Україні та обґрунтуйте її.
4. Підготуйте наукову доповідь на одну з тем практичних занять.
5. Підготуйте тези на конференцію, оформіть відповідно до вимог.
6. Опрацюйте положення про запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових, навчально-методичних та кваліфікаційних роботах у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка та підготуйте презентацію.
7. Опрацюйте Кодекс академічної доброчесності студентів та викладачів ДДПУ імені Івана Франка та підготуйте презентацію.
8. Опишіть науково-дослідницьку діяльність учителя початкової школи.
9. Оберіть тему та опишіть особливості експериментального дослідження.
10. Опишіть основні принципи наукового пізнання.
11. Визначте роль методу та специфіку наукових методів дослідження.
12. Визначте наукову гіпотезу дослідження (тема на вибір) та обґрунтуйте її роль у пізнанні.
13. Опишіть особливості спостереження у науковому дослідженні.
14. Розкрийте роль експерименту у науковому дослідженні.
15. Опишіть особливості використання Інтернету для пошуку наукової інформації.
16. Складіть словник термінів з навчальної дисципліни.
17. Напишіть тези, статті за темою кваліфікаційної роботи магістра.

18. Підготуйте презентацію на одну з тем навчальної дисципліни.

19. Розкрийте особливості академічної доброчесності та використання її у ЗВО.

Індивідуальні завдання полягають у підготовці доповідей, есе з проблем курсу та його захисту на практичних заняттях. Обсяг доповіді, есе до шести аркушів формату А4. Структура есе має включати вступну частину (актуальність проблеми та мета), основну частину (рекомендований алгоритм представлення матеріалу: теза – її аргументація), висновок. Критеріями оцінювання есе виступають: самостійність, оригінальність, креативність, новизна роботи та усний захист.

СИСТЕМА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засвоєння студентами теоретичного матеріалу з дисципліни перевіряється шляхом виконання індивідуальних завдань, самостійною роботою, співбесідою з лектором та заліком. Співбесіда з лектором проводиться в усній формі на останньому занятті. Питання на співбесіду формуються на основі теоретичного матеріалу, поданого на лекціях, та на основі питань, які передбачені для самостійного опрацювання студентами. Під час співбесіди з лектором студент повинен відповісти на два питання (макс. по 15 б. кожне). Самостійна робота передбачає виконання 30 тестових завдань (закритої форми із запропонованими відповідями), кожне з яких оцінюється одним балом.

Розподіл 100 балів між видами робіт:

Види робіт	Кількість балів	Залік
Індивідуальні завдання	2x20=40	100
Самостійна робота	30	
Співбесіда з лектором	30	
Всього балів:	100	

Критерії оцінювання індивідуального завдання (20 б.)

№	Аспект роботи	Бали (max)
1.	Самостійність	6
2.	Оригінальність, креативність та новизна роботи	6
3.	Захист індивідуального завдання	8

Семестрова оцінка визначається як сума балів з усіх видів навчальної роботи.

Оцінка виставляється за шкалами оцінювання: стобальною, національною і ЄКТС.

Залік за талоном №2 і перед комісією проводиться в усній формі з оцінюванням за стобальною шкалою.

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ ТА ПОНЯТЬ

Абстрагування – метод виділення найбільш істотних ознак, характерних зв'язків і відношень предметів і явищ з метою проникнення в їх сутність.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Аксіома – твердження, положення, що приймаються без доведення.

Аксіоматичний метод – спосіб побудови наукової теорії, при якому в основу теорії покладаються певні очевидні вихідні положення (аксіоми, постулати), з яких всі решта тверджень даної теорії повинні виводитися суто логічним шляхом, через доведення.

Актуальність теми – сучасність, важливість будь-чого на даний момент і в даній ситуації для вирішення даної проблеми. Аналіз - розчленування цілого на складові частини (сторони, ознаки, властивості, відносин) з метою їх детального вивчення.

Аналіз і синтез – взаємозумовлені методи пізнання. Аналіз уявне розчленування цілісного предмета на його частини, виділення окремих ознак, властивостей предмета і вивчення їх як певних елементів цілого.

Аналогія – міркування, в яких із подібності двох об'єктів за окремими ознаками робиться висновок про їх подібність і за іншими ознаками.

Анотація – короткі відомості про книгу, статтю, монографію.

Бібліографічне посилання - це сукупність бібліографічних відомостей про цитований або згадуваний у тексті наукової чи навчальної роботи документ.

Верифікація – перевірка, емпіричне підтвердження теоретичних положень науки шляхом співставлення їх з об'єктом дослідження, даними відчуття та експерименту, це повторюваність результату дослідження.

Визначення (дефініція) – стисле наукове визначення змісту якогось поняття.

Гносеологія – вчення про сутність і закономірності пізнання.

Дедукція – метод логічного висновку, тобто перехід за

логічними правилами від певних положень (засновків) до їх висновку.

Експеримент – такий метод вивчення предметів і явищ, при якому людина активно втручається в їх природний стан, створює для них штучні умови.

Емпіричний рівень (від «емпірію» – досвід) – це дослідно-експериментальне пізнання.

Предметом дослідження є явища та їх взаємодія. На рівні емпіричного пізнання суттєві зв'язки ще не виділяються, тут фіксуються лише нові факти, і на їх основі встановлюється емпірична залежність явищ.

Закон – це необхідний, істотний, стійкий і повторюваний зв'язок між явищами.

Ідея в науці – це усвідомлення мети, це ідеальний план і проекція подальшого пізнання. Ідея є такою формою мислення, зміст якої поєднує у собі знання про реальну дійсність, суб'єктивну мету, а також бажання її реалізувати.

Індукція є методом емпіричного узагальнення результатів опису, спостережень і експериментів.

Індукція – загальний висновок, що робиться на основі знання про окремі факти, частковий досвід. Фактичний досвід завжди є незавершеним і неповним.

Істина – правильне, адекватне відображення предметів і явищ дійсності, відтворення їх так, як вони існують поза межами нашої свідомості. Істина об'єктивна за змістом, але суб'єктивна за формою, як результат діяльності людського мислення.

Каталог алфавітний – система карток з описом видання, розташованих в порядку алфавіту за прізвищем авторів та назвами публікації, незалежно від їхнього змісту.

Каталог предметний містить дані про наявну літературу з певного предмета та інформацію про її згруповані за предметними рубриками, які теж розташовані в алфавітному порядку.

Категорія – форма логічного мислення, в якій розкриваються внутрішні, суттєві сторони і відносини досліджуваних предметів.

Класифікація – система співпідпорядкованих понять (класів, об'єктів) будь-якої галузі знання чи діяльності людини, як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями чи класами об'єктів.

Компіляція – наукова праця, яка розроблена на основі запозичених в інших авторів матеріалів без самостійного їх дослідження та обробки.

Конспект – це докладний виклад змісту документу, джерела, яке аналізується.

Концепт – це зміст поняття, чиста думка без його формовияву, формоутворення.

Концепція – (від лат. **conception** – сприйняття) – система понять про ті чи інші явища, процеси; спосіб розуміння, тлумачення якихось явищ, подій; основна ідея будь-якої теорії.

Критерій – ознака, на основі якої відбувається оцінка, визначення чого-небудь; засіб перевірки на істинність та хибність того чи іншого судження, умовиводу, гіпотези, теорії тощо.

Курсова робота – це самостійне навчально-наукове дослідження студента, яке присвячене курсу або його окремому розділу.

Метод дослідження – засіб досягнення мети, пізнання явищ дійсності в їх взаємозв'язку і розвитку; спосіб відтворення досліджуваного об'єкта або предмета.

Методика – це фіксована сукупність прийомів практичної діяльності, що призводить до заздалегідь визначеного результату.

Методологія дослідження – сукупність конкретних прийомів і способів для проведення будь-якого наукового дослідження.

Моделювання – вивчення об'єкта (оригіналу) шляхом створення і дослідження його копії (моделі), яка заміняє оригінал з певних сторін, які цікавлять пізнання і підлягають вивченню, непрямий, опосередкований метод наукового дослідження.

Монографія – наукове видання, що містить повне і вичерпне всебічне дослідження якоїсь однієї проблеми чи теми.

Наука – система знань об'єктивних законів природи, суспільства і мислення, які отримуються і перетворюються в безпосередню продуктивну силу суспільства в результаті спеціальної діяльності людей.

Наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на отримання і виконання нових знань.

Наукова інформація – це одне із загальних понять науки, що означає певні відомості, сукупність якихось даних, знань тощо.

Наукова концепція – це форма тлумачення основної ідеї теорії, система поглядів на певне явище, спосіб його розуміння й тлумачення.

Наукова тема – задача наукового характеру, яка потребує проведення наукового дослідження.

Наукове дослідження – це особлива форма процесу пізнання, систематичне, цілеспрямоване вивчення об'єктів, в якому використовуються засоби і методи науки і яке завершується формуванням знання про досліджуваний об'єкт.

Наукознавство – розділ науки, який вивчає закономірності її функціонування і розвитку, структуру і динаміку наукової діяльності, взаємодію науки з іншими сферами матеріального і духовного життя суспільства.

Наукове спостереження – доцільний розгляд предметів і явищ в їхніх природних умовах, відповідно до завдань дослідження.

Наукометрія – галузь наукознавства, яка займається статистичними дослідженнями структури і динаміки наукової інформації.

Об'єкт дослідження – процес або явище, яке породжує проблемну ситуацію і обране для дослідження.

Опис – найпростіший фактофіксуючий метод, результатом якого є знання про окремі сторони, ознаки, відношення предметів та явищ.

Парадигма – поняття сучасної науки, яке означає особливий спосіб організації наукових знань щодо того чи іншого бачення світу та відповідні зразки або моделі дослідження.

Періодичне видання – це журнали, бюлетні та інші видання з різних галузей науки і техніки з викладом матеріалу в популярній доступній формі.

Пізнання – це обумовлений перш за все суспільно-історичною практикою процес здобуття і розвитку знання, його постійне поглиблення, розширення, вдосконалення та відтворення.

Плагіат – (від лат. *Plagiarius* - викрадач) – привласнення авторства на чужий твір або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора

Поняття – відображення найбільш суттєвих і властивих предмету чи явищу ознак.

Порівняння – пізнавальна операція, що лежить в основі висловлювань про схожість і відмінність об'єктів. За допомогою порівняння виявляють кількісні і якісні характеристики предметів.

Праксеологія – термін, яким іноді позначають галузь наукових досліджень, що вивчає загальні умови й методи правильної, ефективної та раціональної людської діяльності.

Практика – це цілісна органічна система сукупної матеріальної діяльності людства у всьому його історичному розвитку, яка завжди здійснюється у певному соціокультурному контексті.

Предмет дослідження – все те, що знаходиться в межах об'єкта дослідження у визначеному аспекті пізнання. Це досліджувані з певною метою властивості, ставлення до об'єкта. Конкретне матеріальне явище, що сприймається органами чуття.

Принципи – головні вихідні положення будь-якої теорії, вчення, науки; внутрішні переконання людини, її усталений погляд на те чи інше питання. Проблема є результатом осмислення нових фактів і формою переходу від емпіричної до теоретичної стадії побудови теорії.

Прогнозування – спеціальне наукове дослідження конкурентних перспектив розвитку будь-якого явища; процес наукового передбачення майбутнього стану предмета чи явища на основі аналізу його минулого й сучасного, систематична, науково-обґрунтована інформація про якісні і кількісні характеристики розвитку цього предмета чи явища в перспективі.

Резюме – короткий висновок, що містить основні положення доповіді, промови, наукові праці, дискусії.

Реферат – письмова форма доповіді на певну тему, зміст лише повідомляє про щось, а не переконує в чомусь; інформативне видання, яке визначає короткий виклад змісту наукового дослідження.

Синтез – зворотний процес, це є поєднання думкою в єдине ціле розчленованих частин предмета.

Синтез – поєднання раніше виділених частин предмета дослідження в єдине ціле.

Спостереження – це метод цілеспрямованого дослідження об'єктивної дійсності, в тому вигляді, в якому вона існує в природі та суспільстві і доступна безпосередньо для сприйняття людиною без втручання в неї.

Стандарти – це нормативні документи, в яких встановлені єдині вимоги до основних властивостей будь-якої продукції або виду робіт.

Судження – це форма думки про певний предмет чи явище. Сходження від абстрактного до конкретного - метод побудови теорії через синтез абстракцій, внаслідок чого дійсність відтворюється системно і цілісно. За своєю сутністю цей метод є єдністю аналітичного і синтетичного методів.

Теза – стислий виклад основних положень, наукової праці, статті, доповіді, який передбачає попереднє ознайомлення учасників семінарів, конференцій, симпозіумів з результатами наукового дослідження.

Текст – це знаково-мовна реалізація деякої системи інформації.

Тема – наукове завдання, яке охоплює визначну галузь наукового дослідження.

Теоретичне дослідження – це оперування ідеалізованими теоретичними об'єктами або теоретичними конструктами.

Теорія – вища форма організації наукового знання, в якій найбільш повно реалізується знання про предмет, дається цілісне уявлення про закономірності і сутнісні зв'язки досліджуваної галузі дійсності.

Технологія наукового дослідження – це спосіб досягнення його мети за умов фіксованого поділу функцій між технічними засобами і природними інформаційними органами людини, що відповідають можливостям перших та останніх, а також встановленій логіці дослідження.

Узагальнення – логічне завершення абстрагування, поширення спільних ознак предметів на всі предмети множини. Внаслідок узагальнення відбувається об'єднання окремих предметів у загальне поняття, наукову абстракцію на основі логічного мислення.

Умовивід – це така форма мислення, в результаті якої з одного або кількох суджень, що відображають зв'язки і відношення предметів об'єктивної дійсності виводиться нове судження, міркування, нова думка, що містить вже нове знання про досліджувані предмети, явища, процеси. Факт в логіці і методології науки – особливого роду емпіричне знання.

Фальсифікація – це процес, який виявляє хибність гіпотези, теорії або іншого наукового твердження в результаті їх емпіричної перевірки.

Формалізація – відображення змісту знання у знаково-символічному виді, метод переведення результатів пізнання в точні положення твердження за допомогою засобів математики і математичної логіки.

Цитата – дослівний уривок з твору, чийсь вислів, що наводиться (письмово чи усно) як підтвердження або заперечення певної думки чи ілюстрації до фактичного матеріалу.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

ОСНОВНА

1. Вимоги до оформлення бібліографічного опису літературних джерел. Режим доступу:

https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=109

2. Гончаренко С.У. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі. Київ : Вища школа, 2003. 323 с.

3. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ : ЛПН України, 2005. 45 с.

4. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Нац. стандарт України. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B1Ugk1fhA47Ha1NfZklYZ3QzeEU/view>

5. Клименюк А.В. Методологія і методики педагогічного дослідження. Постановка мети і завдань дослідження: навчальний посібник. Київ, 1998. 220 с.

6. Колесников О. В. Основи наукових досліджень : навч. посібн., 2-ге вид. випр. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 144 с.

7. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посібн. Київ : Кондор, 2006. 206 с.

8. Методичні рекомендації до виконання курсових робіт з технологій навчання освітніх галузей у початковій школі / упорядники Ковальчук В., Садова І., Кравченко-Дзондза О., Стахів Л., Жигайло О., Калита Н. Дрогобич : Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2025. 36 с.

9. Методи науково-педагогічного дослідження. Практикум з педагогіки / за ред. О.А. Дубасенюк. Київ, 2014. С. 32–47.

10. Методичні рекомендації до написання кваліфікаційних робіт : для здобувачів другого (магістер.) рівня вищої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта» / авт.: М. Пантук, І. Садова, Р. Даниляк, С. Ілляш, Н. Калита. Дрогобич : ДДПУ ім. І. Франка, 2025. 30 с.

11. Методологія та організація наукових досліджень : навч.

посіб. / Укоопспілка, Львів. комерц. акад. ; уклад. Ігор Вдовичин. Львів : Комерц. акад., 2015. 247 с.

12. Мойсеюк Н. Є. Методи педагогічних досліджень. Педагогіка : навч. посіб. Київ, 2007. С. 41–45.

13. Основи наукових досліджень: конспект лекцій / укладач Є.В. Колісніченко. Суми : Сумський державний університет, 2012. 83 с.

14. Положення про академічну доброчесність у ДДПУ імені Іванна Франка
// https://drive.google.com/file/d/1lGD_7_WHorP7xjT9JDe4RuMv1AqeMCRZ/view?usp=drive_link

15. Положенні про атестацію здобувачів вищої освіти у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка
// https://dspu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/06/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%8E-1.pdf

16. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових, навчально-методичних та кваліфікаційних роботах у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка
// https://drive.google.com/file/d/1oDHHwYU5bxXW3sdYKUicJloFqR7i-rA3/view?usp=drive_link

17. П'ятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі. Київ, 2003. 156 с.

18. Рекомендації щодо запобігання академічного плагіату і його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо) // <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/akredytatsiya/instruktsiya/1-11-8681-vid-15082018-rekomendatsii-shchodo-zapobigannya-akademichnomu-plagiatu.pdf>

19. Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 р.) :

лист Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018 р. № 1/9-650 // <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2018/10/25/glyusariy.pdf>

20.Романчиков В. І. Основи наукових досліджень : навч. посібник. Київ : Видавництво «Центр учбової літератури», 2007. 254 с.

21.Сардак С. Е. Основи наукових досліджень : навч. посібник. Донецьк : ДГУ. 2018. 103 с.

22.Свердан М. Н., Свердан М. М. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. Чернівці : Рута, 2006. 352 с.

23.Сергієнко В. В. Філософські проблеми наукового пізнання : навч. посібн. Кременчук : Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, 2011. 103 с.

24.Скалич Л., Калита Н. Основи наукових досліджень : матеріали для практичних занять і самостійної роботи. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2017. 56 с.

25.Стеченко Д. М., Чмир О. С. Методологія наукових досліджень : підручн. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2007. 317 с.

26.Тушева В.В. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. УМО НАПН України. Харків : «Федорко», 2014. 408 с.

27.Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень : конспекти лекцій. Київ : Академвидав, 2004. 180 с.

28.Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень : навч. посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2003. 240 с.

29.Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково- дослідницької діяльності : підручник : курс лекцій. Київ : Генеза, 2005. 359 с.

30.Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. 178 с.

ДОДАТКОВА

31. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський; голова ред. кол. О. Г. Дзевєрін. Київ : Рад. шк., 1976–1977.

32. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 519 с.
33. Коржова Л. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до здійснення педагогічних досліджень // <https://uacademic.info/ua/document/0402U003278>
34. Нова українська школа : poradnik dla wczetela / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
35. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ : Генеза, 2002. 368 с.
36. Фіцула М.М. Педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти. Київ : Академія, 2002. 528с.
37. Філіпенко Л., Думанський О., Козак О. Академічна доброчесність в науковому та освітньому середовищі закладів освіти України: погляд крізь призму наявності штучного інтелекту. *Академічні Візії*. 2023. Випуск 1.
38. Фурман А. В. Теорія навчальних проблемних ситуацій: психолого-дидактичний аспект : монографія. Тернопіль : Астон. 2007. 164 с.
39. Чернілевський Д. В. Методологія наукової діяльності : навчальний посібник / за ред. професора Д. В. Чернілевського. Вінниця : Вид-во АМСКП, 2010. 484 с.
40. Grobler A. Metodologia nauk. Wydawnictwo Areus-Wydawnictwo Znak. Kraków 2006.
41. Apanowicz J. Metodologiczne uwarunkowania pracy naukowej. Wydawnictwo DIFIN. Warszawa 2005.
42. Leszek W. Podstawy pragmatycznej metodologii nauk technicznych. Instytut Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy, 2013.

Електронне навчально-методичне видання

Наталія Калита, Микола Пантюк

**ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка**

Редактор

Ірина Невмержицька

Технічний редактор

Ірина Артимко

Здано до набору 05.06.2025 р. Формат 60х90/16. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 5,65. Зам. 48.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка.
(Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140 від
01.07.2016 р.). 82100, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, к. 203